

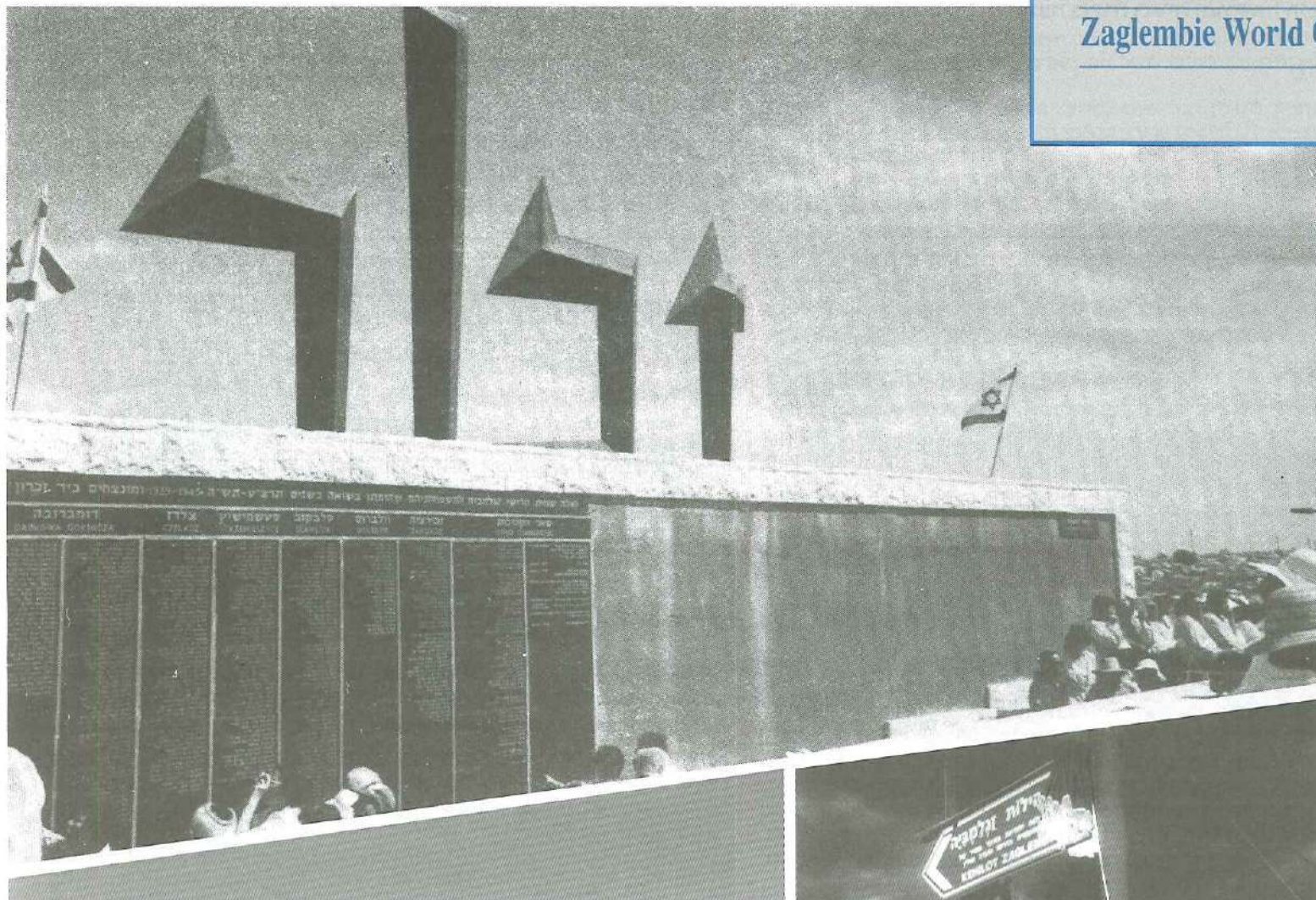
עלון זגלמביה

זאגלעמביער צייטונג

מידעון מס' 12 ניסן תשס"ג אפריל 2003

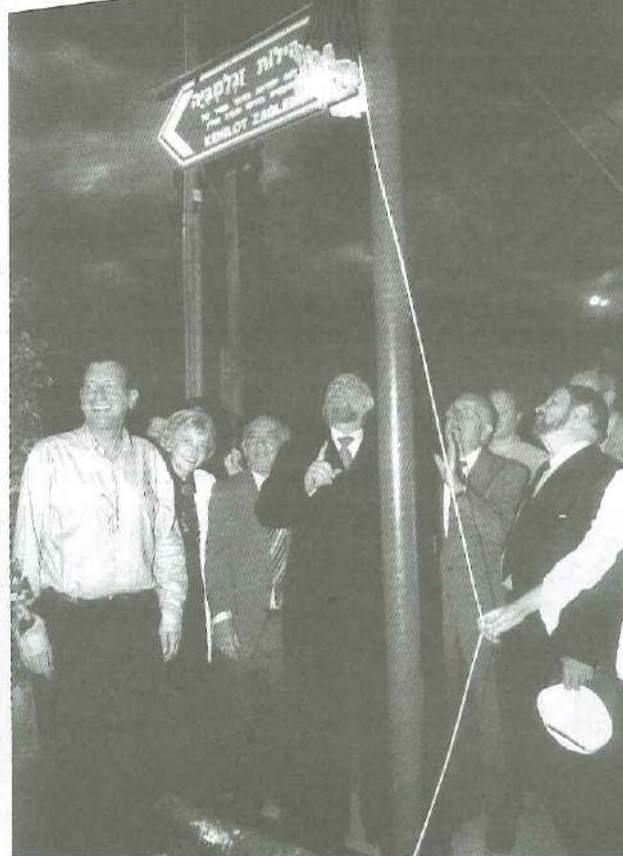

ארגון עולמי של יוצאי זגלמביה
Zaglembie World Organization

קהילות זגלמביה

Będzin
Sosnowiec
Dąbrowa
Zawiercie
Czeladź
Siewierz
Sławków
Wolbrom
Dańdówka
Gołonóg
Grodziec
Kazimierz
Klimontów
Ksawera
Łagisza
Maczki
Milowice
Modrzejów
Niemce
Niwka
Piaski
Porąbka
Strzemieszyce
Wojkowice
Zagórze
Ząbkowice
Kromolów

טקס קריאת רחוב ע"ש קהילות זגלמביה בעיר תל-אביב - מימין: הסרת הלוט מהשלט הנושא את שם הרחוב
The ceremony of naming a street in memory of Zaglembie Jewry in Tel Aviv on the right: the unveiling of the street sign

ארגון יוצאי זגלמביה. רח' פרישמן 23 ת"א 63561 ישראל. טל: 03-5270919

Zaglembie World Organization. 23 Frishman St. Tel Aviv 63561, Israel. Tel: 972-3-5270919

אולם, בכך לא סגי. נשתדל לפעול למען הנצחת המוסדות הציבוריים היהודיים שהיו בזגלמביה ע"י לוחיות מתאימות או בכל צורה אחרת. נראה שיש עתה סיכויים טובים לפעילות זו. עפ"י תגובת השלטונות המקומיים בזגלמביה המתכננים אתנו את האירועים לציון 60 שנה לחיסול הקהילות היהודיות.

השנה נארגן סיור שורשים בפולין ובמיוחד בזגלמביה ורצוי שאנשינו מכל הדורות ייקחו בכך חלק.

גבירותיי ורבותיי, אנשי זגלמביה, את כל הפעילות הזו נושאים על גבם מעט אנשים מהדור הראשון ומספר צעירים מהדור השני. אך זה לא מספיק. עלינו, על הותיקים לעשות יותר כדי לשלב בעשייה צעירים מהדור השני והשלישי. עלינו, ההורים, להניע את ילדינו לעסוק בפעילות זו. אם ילדינו ונכדינו ימשיכו אחרינו בפעילות זו, נוכל להבטיח כי יהדות זגלמביה תונצח בצורה ראויה ומורשתה היפה תעבור מדור לדור.

אברהם 1996

השנה ימלאו 60 שנה לחיסול קהילות זגלמביה. ב-1 באוגוסט 1943, יום תשעה באב, הקיפו הגרמנים את הגטאות בשרודולה וקמיונקה, וכל היהודים, גברים נשים וטף, זקנים וצעירים, בריאים וחולים, נשלחו לאושוויץ. מעטים נשלחו למחנות. בשלב זה יכלו הגרמנים להכריז כי "אובר אוסט שלזיה", דהיינו זגלמביה, היא "יודנריין".

בתום המלחמה התברר כי מעטים מיהדות זו נותרו בחיים, יאחד ממשפחה ושנים מערי. אנחנו שנותרנו לאחר המלחמה, לקחנו על עצמנו משימה קדושה להנציח את יהדות זגלמביה ולהעביר את מורשת אבותינו לבנינו ולנכדינו אחרינו.

ואכן, נדרנו וקיימנו. עשינו רבות בתחום זה. יהדות זגלמביה מונצחת בצורה ראויה והשנה אף הונצחה בצורה מכובדת בקריאת רחוב על שמה: רח' קהילות זגלמביה בתל-אביב, העיר העברית הראשונה.

לעומת זאת, לא עשינו מספיק להנצחת הקהילות בזגלמביה גופא. שיפוץ בית הקברות הישן בבנין הופסק זמנית עם מותו הפתאומי של יו"ר הגמינה היהודית בקטוביץ, ה' פליקס ליפמן ז"ל. פעילות זו תחודש באביב הקרוב.

רח' קהילות זגלמביה בתל-אביב

"אנו לא שוכחים ומוזכרים לדור הבא מה היה בקהילות הקדושות בפולין ובעולם כדוגמת זגלמביה, בדרך זו של קריאת רחוב על שם. ועל כך מגיע יישר כוח לראש העיר. שמן של קהילות זגלמביה יהיה מונצח מעתה בעיר העברית הראשונה והיה שם קדושה ויהיה עמנו לנצח נצחים", אמר עוד הרב לאו.

יהדות שאיננה

שגריר ישראל בפולין, פרופ' שבח וייס, שהגיע במיוחד מוורשה לטקס דיבר נרגשות על יהדות פולין שאיננה. יותר מאלף קהילות יהודיות היו בפולין, אמר.

קהילות בנדין, סוסנוביץ, קטוביץ ועוד ועוד, כשלושה וחצי מיליון יהודים היו בפולין, ועתה אין כלום, נותרו בה כשלושת אלפים יהודים. הדבר הנורא הוא האין, אמר שבח וייס שציון בהערכה את ראש העיר וכל אלה הפועלים להנצחת יהדות פולין המפוארת שהייתה ואיננה עוד.

תרומה לתקומת ישראל

יהדות זגלמביה תרמה תרומה נכבדה לתקומת מדינת ישראל, אמר יו"ר ארגון יוצאי זגלמביה, אברהם גרין, שציון כי חלוציה היו בין מקימי ישובים רבים לפני קום המדינה, בניה ובנותיה השתתפו בקרבות מלחמת השחרור ורוב שארית הפליטה של יהדות זגלמביה עלתה לארץ.

בערי זגלמביה ועירוניה, אזור מתועש ובו מכרות ומפעלי פלדה, חיו בעבר כמאה אלף יהודים שהתרכזו בעיקר בשתי הערים הגדולות בנדין וסוסנוביץ, אמר אברהם גרין בתארו את דמותה ומהותה של יהדות האזור.

את דבריו סיים באמירת דברי תודה לראש העיר ולמקי מור על הנצחת יהדות זגלמביה בתל אביב בצורה ראויה ומכובדת.

בטקס קרא המנחה עמיסק גורביץ מיצירות ביאליק והזמרת אורה זיטנר שרה משירי המשורר שחי בסוסנוביץ בה התגורר והיה מורה בתקופה מסוימת. כן שרה זיטנר בידיש את השיר "אויפן וועג שטייט א בוים". בתום הטקס המרגש הוסר הלוח מהשלט שנושא את שם הרחוב:

רחוב קהילות זגלמביה

ריכוז קהילות יהודיות באזור עשיר של מכרות ותעשייה בדרום מערב פולין התכבדו בהסרת הלוח - רון חולדאי, הרב ישראל מאיר לאו, ד"ר מציין קוזלובסקי, פרופ' שבח וייס, מיקי מור (יו"ר ועדת השמות), וחברי הארגון: נפתלי פדר (יקיר העיר תל-אביב), תושיה ושולם הרצברג, יצחק גרינגרס ואברהם גרין.

חברי וחברות הארגון בטקס קריאת רחוב ע"ש קהילות זגלמביה
Members of the Zaglembie organization at the ceremony

מימין לשמאל: יו"ר הארגון, אברהם גרין וראש העיר תל-אביב, רון חולדאי בטקס
Left to right: Mayor of Tel-Aviv, Ron Huldai & chairman of Zaglembie world organization, Abraham Green at the street naming ceremony

בטקס מרשים הנציחה העיר תל-אביב-יפו את זכרם של יהודי זגלמביה. היא עשתה זאת בקריאת רחוב בצפון העיר ע"ש הקהילות המפוארות של זגלמביה בהשתתפות רבים מיוצאי האזור, ניצולי ושרידי השואה ובני הדור השני והשלישי. הטקס נערך ביום שלישי כ"ג בחשוון תשס"ג - 29 באוקטובר 2002, בביה"ס רמת החיל הסמוך לרחוב.

בטקס נכחו: ראש העיר תל-אביב-יפו, רון חולדאי; הרב הראשי לישראל, הרב ישראל מאיר לאו; שגריר פולין בישראל, ד"ר מציין קוזלובסקי; שגריר ישראל בפולין, פרופסור שבח וייס; יו"ר מועצת העיר ויו"ר ועדת שמות והנצחה, עו"ד מיקי מור; יו"ר הארגון אברהם גרין ואורחים רבים נוספים.

יד ושם בתל-אביב

"קהילות זגלמביה, מרכזים של חיים ויצירה, עם גדול ורב, לכל אלה אנו מבקשים להציב יד ושם בתל-אביב בקריאת רחוב על שם" אמר ראש העיר, רון חולדאי. כן ציון כי בקהילות אלו בחן התגוררו רבבות יהודים, נשים ואנשים, פועלים ותלמידי חכמים, תינוקות של בית רבן וסטודנטים, רבנים ומורים, שקקו חיים שלמים, תקוות ויצירה, שנחרבו בידי הצורר הנאצי. כמחצית מאוכלוסיית בנדין הייתה יהודית וכחמישית מהאוכלוסייה של סוסנוביץ הייתה יהודית.

חיים שלמים שעלה עליהם הכורח. לכל אלה, אמר ראש העיר, אנחנו מבקשים להציב זכר ולקרוא על שםם ולו רחוב אחד של חיים, אות של חיים. "הרחוב הזה מצטרף לשורת רחובות בתל-אביב המנציחים את קהילות ישראל שנכחדו בשואה, כדי שיעברו הלאה לדורות הבאים כזוואה קדושה לזכור ולחיות, לבנות חיים חדשים במדינת ישראל, להגן עליה ולזכור שלעולם לא עוד".

פון טיפן טיפן - ממעמקים

"ממעמקים עולה שוועת יהודי זגלמביה שנכחדו בשואה", פתח הרב לאו, הרב הראשי לישראל, את דבריו וציון כי זגלמביה פירושו בפולנית - ממעמקים.

"הם, הפולנים" הוסיף הרב, "דברו על מעמקים של מכרות ומחצבים, אבל בנו היום, השם הזה מעביר צמרמורת, ממש ממעמקים על כל מה שארע שם. דוד המלך, בתהילים, קרא "ממעמקים קראתי ה' " וזה כמו רמז על השם המרטיט הזה - זגלמביה - ממעמקים, פון טיפן טיפן, אי אפשר לברוח מהשם הזה, אפילו מי שלא היה שם, על הזוועה העולה משם, על יהודי אותן קהילות שהיו שם ואינם עוד. בהמשך הזכיר הרב כמה דמויות מופת שהיו באזור כדוגמת הסופר יחיאל פיינר - דינור (קצטניק) וכן את קשריו האישיים לאזור זה, אביו שנספה בשואה היה מועמד לרב בדומברובה.

שגריר ישראל בפולין, פרופסור שבח וייס, בטקס
Israeli ambassador to Poland, Profs. Shewach Weiss at the ceremony

יוצאי זגלמביה הסתובבו כטווסים נאים...

כבת הדור השני לשרידי קהילות זגלמביה, ברצוני להודות, למר אברהם גרין יו"ר ארגון יוצאי זגלמביה העולמי ולעיריית תל-אביב - יפו, על שהסבו לי כבוד ונחת בהשקיעם לתת ביטוי להנצחת זכר יהדות זגלמביה, בקריאת רחוב על שמה.

בכך נחרטה קהילת זגלמביה בארצנו לזיכרון עולם. במשך זמן רב, פעל ועשה יו"ר הארגון, אברהם גרין, אצל פרנסי העיר ולא הייתה מתאימה יותר מאשר העיר תל-אביב למטרה זו. עם היווסדו, שם ארגון יוצאי זגלמביה בארץ את מושבו בעיר תל-אביב, עירו של חיים נחמן ביאליק מסמלי התרבות של קהילת זגלמביה. ביום ג', בצפון-מזרח העיר תל-אביב, בטקס מרשים ורב משתתפים, הוסר הלוח מעל שם הרחוב "קהילות זגלמביה". באי המקום - שרידים מיוצאי קהילות זגלמביה וצאצאיהם, הסתובבו כטווסים נאים. כל הנצחה של קהילה אשר תחזיר לתודעה את ההיסטוריה שלה, מהווה אבן יסוד נוספת להנחלתה לדורות הבאים. ואני תקווה שתלמידי בית הספר רמת החייל בתל-אביב, יחקרו וידרו את פשר שם הרחוב החדש שמתנוסס על יד בית ספרם.

און שקד (קנטור)

זקיפות קומת הניצולים

לכב', יו"ר הארגון העולמי של יוצאי זגלמביה, מר אברהם גרין,

בתום הטקס המרגש של חנוכת קריאת רחוב על שם קהילות זגלמביה כאן בישראל ובתל-אביב, הצטרף אתר נוסף, חשוב ומכובד שינציח לדורות את קדושי הקהילות שלנו קורבנות השואה, ויגרום לזקיפות קומתנו הניצולים ויעבור כחוט השני לדורות הבאים.

הייתי עד להתרגשות שאפפה אותך כשהשמעת את דברי הברכה והתודה על סיום מוצלח של "המבצע" שנמשך זה זמן רב, ובסוף הוכתר בהצלחה. הצלחה שהיא פרי עמלך הממושך והמסור.

לא רציני להסתפק במילות הערכה וברכה שגרתיות בתום האירוע או בטלפון, אלא מצאתי לנכון להביע את הערכתי לך על פועלך למען הארגון ששמו הולך לפניו, ושהגיע להישגים מרשימים בתולדות שארית הפליטה בארץ ובחול"ל.

אני מלווה אותך זה שנים מקרוב ומרחוק יותר, ואני מתפעל כל פעם מחדש מיכולותך הפיזיים והנפשיים לנהל את הארגון עם דגש על קירוב הדורות הבאים.

אני גאה להשתייך לארגון ומדי פעם לסייע בזה בכל שנודרש. תרשה לי לצרף ברכת יישר כוח לאיזי גרינגרס עוזרך הנאמן וליתר חברי ההנהלה.

בברכת הערכה כבוד וידידות,

בנימין (בניק) גלעד

הרב הראשי לישראל, הרב ישראל מאיר לאו, בטקס
Israeli Chief Rabbi, rabbi Israel Meir Lau at the ceremony

לזכור ודבר לא לשכוח

לאברהם גרין, בידידות וברגשי כבוד,

דומני, כי עם קריאת רחוב על שם קהילות זגלמביה והנצחת שמן בין רחובות העיר תל-אביב - יפו באו לידי ביטוי מדברי המשורר: "על דעת עיני שראו את השכול ועמסו זעקות על לבי השחוח קיימתי הנדר: לזכור את הכל לזכור - ודבר לא לשכוח!"

תזכה להמשך פעילותך המבורכת,

מנחם שרון (חבר נשיאות התאחדות עולי פולין)

יו"ר ארגון יוצאי זגלמביה, אברהם גרין, בטקס
Chairman of Zaglembe organization, Abraham Green at the ceremony

קלטת - רחוב קהילות זגלמביה

ארגון יוצאי זגלמביה הפיק קלטת וידאו חדשה. הקלטת מתעדת את טקס קריאת הרחוב ע"ש קהילות זגלמביה והיא פרי יוזמתו של חברנו יוסף אבני לבית שטיינפלד מסוסנובץ.

הקלטת בת 45 דקות בשפה העברית עם תרגום לאנגלית ומחירה כולל דמי משלוח בישראל 75 ש"ח. הכמות מוגבלת! כל הקודם זוכה!

לפרטים והזמנות אפשר לפנות לארגון יוצאי זגלמביה, רח' פרישמן 23 ת"א. טל: 5270919 - 03. אולם הארגון פתוח בימי רביעי אחה"צ.

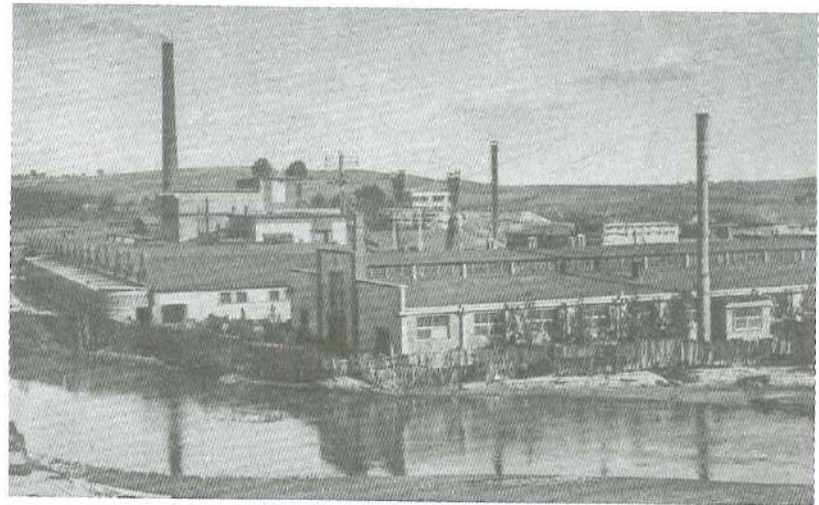
או לשלוח שיק לגזבר הארגון, מר צבי לנדאו, ת.ד. 4120 בת-ים, 59395

ראש העיר ת"א יפו, רון חולדאי, בטקס
Mayor of Tel-Aviv, Ron Huldai at the ceremony

הקהילה היהודית בסלבקוב

מאת : אלתר ולנר

בית החרושת של משפי שיין בסלבקוב
Zakłady przemysłu drucianego B-ci Szajm

סלבקוב, מהערים העתיקות בפולין. ראשיתה עוד לפני ייסוד הממלכה הפולנית. מרישומים קדומים עולה כי כבר בשנת 1203 שימשה כמקום מושב של כמרים ונוזירים ממסדר "הרוח הקדושה". לימים, הפכה לתחנת מסחר חשובה בדרך בין ברסלאו לקרקוב. בראשית המאה השלוש-עשרה שמשה כמרכז של הכפרים והאחוזה בסביבה. בשלהי המאה ה-13 הייתה לעיר מכרות בשל מרבצי עופרת וברזל בתחומה. בשנת 1815 סופחה לפולין הקונגרסאית תחת שלטון רוסיה.

במשך מאות שנות קיומה נאסרה ישיבת יהודים בה, בתוקף פקודת המלכות, כדוגמת ישובים אחרים בזגלמביה: צ'לדז', קוזיגלוב ועוד. רשמית הותרו בה מגורי יהודים רק בשנת 1862 בתוקף פקודת ממשלת הצאר הרוסי – כובש פולין.

לאחר כשלוש המרד הפולני השני ב-1863 אבדה סלבקוב את זכויותיה העירוניות. ראשיה והאיכרים שהיו במצב כלכלי חמור הגיעו למסקנה שיהודים יוכלו להחיות את כלכלת המקום, כפי שראו זאת בבנדין השכנה, שם הצליחה העיר לפרוח בתחומי המסחר, החקלאות והמלאכה תודות ליהודים.

ראשוני היהודים בסלבקוב שהניחו את היסוד לקהילה היהודית החדשה במקום הגיעו אליה תודות להיתר שניתן ליהודים להתיישב בה בשנת תרי"ח (1858) לערך) הם התיישבו בכיכר השוק, ברחוב בנדין, (כעשרים משפחות שהגיעו מבנדין, אולקוש, פילץ, זאלושץ ועוד). במקום הוקם בית מדרש, בית עלמין ובית מרחץ – "מקווה".

יהודי סלבקוב הוכיחו, עד מהרה, כי הם תורמים לפיתוח הכלכלה. הם הקימו מפעלי תעשייה, ששימשו מקור לעבודה לרבים מתושבי העיר וסביבתה.

"ראש וראשון" לעושים, על פי "ספר סוסנוביץ", היה שלמה שיין שמאז נישואיו התגורר בבנדין והיה מראשוני התעשיינים והסוחרים בברזל באזור. הוא בנה בית חרושת קטן ופרימיטיבי למסמרים ופיתח אותו למפעל גדול, מהגדולים בזגלמביה. בבית החרושת עבדו כאלף ומאתיים פועלים, כרבע מהם יהודים, ביניהם קיבוץ ההכשרה "עובדיה" של "השומר הדתי", תנועת הנוער של המזרחי בית החרושת הוסיף להתנהל בהצלחה ע"י בניו, חיים ומרדכי, עד למלחמת העולם השנייה. לפי דברי מרדכי שיין, מצאצאי המשפחה שעלה לישראל, ממשיך המפעל לתפקד גם היום, כמפעל קואופרטיבי של העובדים.

בעיר הייתה טחנת מים גדולה לטחינת קמח בבעלות יהודית, ששימשה מקור לפרנסת תושבי האזור.

החיים הכלכליים בעיר התפתחו תודות ליוזמה הברוכה של יהודי העיר. כן התקיים בה "יריד" שמשך אליו את איכרי הסביבה ויהודי העיירות הסמוכות שהיו מביאים את התוצרת החקלאית.

היהודים שהוסיפו לבוא להתגורר בעיר מצאו בה תנאים טובים לפרנסתם ולקיומם ביניהם, חייטים, סנדלרים ואומנים בעלי מקצועות שונים. התפתחותה הכלכלית הביאה לגידול ניכר באוכלוסייתה היהודית. בשלב זה, הוקמו בה מוסדות תרבות, דת, וחינוך שחיזקו והעלו את מעמדה הרוחני.

תחילה הייתה בה מערכת "יוצרים", בה למדו הילדים ולאחר מכן גם "חדרי" מודרני וכן בית ספר "תרבות" ובהמשך כאשר רבות מבנות ישראל החלו לנהור לבתי ספר ממשלתיים ופרטיים לרכוש השכלה, הוקם בית ספר חרדי מיסודה של "אגודת ישראל" – "בית יעקב". בו רכשו הנערות חינוך דתי.

בסלבקוב פעלו מוסדות יהודים של צדקה וחסד, שסייעו רבות לנצרכים ולחולים, ובעזרתם נתאפשר לרבים לחזור ו"לעמוד על הרגליים" מבחינה כלכלית. אחד הידועים בעיר היה זליג הלפגוט, שביטו היה פתוח לכל נצרך.

מבין שלושת החדרים בהם התגורר עם אשתו צירל, חדר אחד הוקדש ללינת עוברי אורח והיא גם הקימה בית מיוחד ללינת אורחים ולאכסון עניים ונצרכים. כן היה בעיר "ביקור חולים", שהושיט עזרה רפואית לחולים. מתנדבים היו באים בקביעות ומטפלים בהם. בקהילה הייתה קיימת גם חברת "גמילות חסדים", שעזרה לנצרכים בהלוואות ללא ריבית.

תנועת החסידות הייתה נפוצה מאוד בין יהודי העיר שנמנו על חצרות החסידים הידועות בפולין: גור, קוצק, סוקולוב, רדומסק, קרימולוב וחנצין. רבים מאדמו"רי פולין היו באים לנופש בחדשי הקיץ בעיר ששכנה ליד הנהר פשמישה ושהייתה ידועה בנוף נהדר ובאוויר צח.

בתנועה הציונית על פלגיה השונים, היו חברים רבים, חלקם מצאו דרכם לארץ ישראל.

בסלבקוב היה קיבוץ העלייה הראשון של ה"חלוץ המזרחי". הוא הוקם בשנת 1933 ושמו "עובדיה" על שם ד"ר עובדיה גוטסדינר, מעסקניה המרכזיים של התנועה. האדמה נרכשה בעזרת משפחת שיין הידועה, שגם העסיקה רבים מחבריו בבית החרושת שלה. בחווה החקלאית גידלו תבואות וירקות ובהמשך גם משק בעלי חיים. הקיבוץ היה ידוע בחיי השיתוף ובחיי החברה שלו וסלבקוב הפכה למעשה לבית היוצר של הקיבוץ הדתי, בין הפעילים היה השר מיכאל חזני ז"ל. רבים שעברו את ההכשרה עלו ארצה והיו ממייסדי "טירת צבי" ו"כפר עציון". ומהם שנפלו עם נפילת גוש עציון ערב הקמת המדינה.

ערב פרוץ מלחמת העולם השנייה היו בסלבקוב שלושת אלפים תושבים, מתוכם 850 יהודים. העיר נכבשה בשלביה הראשונים של המלחמה ומיד החל רצח היהודים הגרים בה.

הגרמנים הרגו על גדות נהר הפשמישה עשרות מיהודי זגלמביה אשר ברחו מזרחה בפרוץ המלחמה ושבו לבתיהם*. הנרצחים נקברו בקבר אחים בבית הקברות היהודי בסלבקוב. בעיר הונהג משטר אימים. בית החרושת של האחים שיין הוחרם ע"י הגרמנים וסלבקוב סבלה יותר ויותר.

"החיים בסלבקוב השתנו ודבר אינו בטוח יותר", כתב לימים, בן העיר יוסף טסטילר בספרו "ילדי סלבקוב", בו תיאר את אשר עבר על יהודי העיר בחודשי הכיבוש הראשונים. תיאור המתאים לכל מאות ערי ועיירות פולין תחת השלטון הנאצי.

*בשנת 1995 ביוזמת הארגון וראש עיריית סלבקוב דאז, יוזף ניבדנה (Josef Niewdana) הוקמה אנדרטה ליד הגשר במקום שבו נרצחו בתחילת המלחמה עשרות יהודים. חנוכת האנדרטה נערכה בעת סיור מאורגן של חברי ארגון יוצאי זגלמביה בפולין.

בית הקברות היהודי בסלבקוב – The Jewish cemetery at Slawkow

ה"קרצ'מא" – פונדק בן 300 שנה בסלבקוב
The "Karczma" - The old Inn in Slawkow

"ממלכת כהנים וגוי קדוש"

קיבוץ עובדיה בסלֶבְקוֹב

מאת: נילי בן-ארי (טירת-צבי), יוחנן בן-יעקב (כפר-עציון)

"ממלכת כהנים וגוי קדוש" כך התרשמה לאה תירוש (וינר) מקיבוץ-עובדיה, בעת שליחותה בפולין. "החמה מראש האילנות" שרו חברי הקיבוץ בלילות שבת בשבתם בבית הכפרי מוקף אילנות ופרחים, בשולי העיירה סלֶבְקוֹב, בדרום מערב פולין, סמוך לאוֹלְקוֹשׁ ולבנדין, על הכביש מקאטוביץ לקראקוב.

קורותיה של חוות-ההכשרה בסלבקוב מהווים נקודת ציון חשובה בתולדות כפר-עציון וטירת-צבי. רבים מהחברים הגיעו מסלבקוב, בה חוו את חוויות היסוד התנועתיות-קיבוציות, ובה עוצבה דרכם האידיאית.

ימי בראשית

קיבוץ ההכשרה הוקמו בפולין ככלי ארגוני-חינוכי לקראת עלייה לארץ. קבלת סרטיפיקאט הייתה מותנית בכך שהמועמד שהה פרק זמן בהכשרה. מצוקה רבה איפיינה את מרבית ההכשרות, שהתמודדו עם דלות ועם בעיות חברתיות. **יעקב קלי ז"ל**, היה בן שמונה-עשרה כשהחליט עם חבריו להקים בסוסנוביץ הכשרה קיבוצית-דתית לחברים המעוניינים לעלות, במסגרת החלוץ-המזרחי. החברים דיברו עברית ועבדו קשה בסיתות אבנים. הקיבוץ גדל עד לשישים חברים. ארבעה חברים יצאו לעיירה הסמוכה אוֹלְקוֹשׁ וממנה, ניסו לתקוע יתד בסלבקוב. יעקב פנה לאחים שיין מבנדין - משפחה יהודית עשירה שסייעה לשומר-הדתי בפולין, בעלי בית-החרושת למסמרים ברגים כבלים ותייל בסלבקוב - וביקש מקומות עבודה לחברי הקיבוץ. שיין תרם את החווה - מבנה מגורים, מבני משק, שטח חקלאי - וכן מקומות עבודה בבית-החרושת. בהתייעצות עם נתן גרדי - שליח התנועה בפולין, שהיה מהיוזמים והדוחפים להקמת הקיבוץ - הוחלט לקרוא לקיבוץ "קיבוץ עובד-יה". (לפי גירסא אחרת הקיבוץ נקרא על שמו של הרב ד"ר עובדיה גוטסדינר - ממתווי דרכה האידיאולוגית של השומר-הדתי, באותן שנים מנהל בית-ספר המזרחי בבנדין).

קיבוץ-עובדיה היה הפסגה האידיאית של השומר-הדתי (נכדתה של המזרחי וביתה של "החלוץ המזרחי"). **השומר-הדתי** הציבה תביעות ערכיות גבוהות בפני חבריה; הגשמה אישית-חלוצית. בתנועה ניתשה מחלוקת נוקבת בין אנשי **וארשה** שדגלו בגישה פלורליסטית ופתוחה, חלוצית-תורנית ומוסריות-סוציאלית, וחתרו לתחייה דתית-לאומית ולהקמת חברה חלוצית-דתית. לבין אנשי **קראקוב** שתבעו הגשמה חלוצית בקיבוץ-הדתי בלבד, שיוויון חברתי, מתוך תחושת שליחות קולקטיבית.

"אני מאמין"

סלבקוב, הסמוכה לקראקוב גיאוגרפית ורעיונית, העמידה בפני חבריה תביעות חברתיות חמורות, אורח-חיים סגפני, חברה דמוית מסדר נזירי, כת-האיסיים. **"לכל חברה דתית יש אני-מאמין שלה, האני-מאמין של סלבקוב הייתה הקומונה. לה צריך היה החבר להקריב הכל, את הנפש ואת הגוף, ולהתמוג בתוכה התמוגות מוחלטת"** כתב שלום קרניאל הי"ד. שלושה עקרונות איפיינו את החיים: **קדושת העבודה, השוויון והשיתוף המוחלטים, חיי החברה המדוממים.** במיטה ישנו שני חברים, הם סברו שאין זה נאה שכל חלוץ יישן במיטה נפרדת, חייבים לסתפק במועט שבמועט. שניים-שלושה חברים אכלו מצלחת אחת בצוותא, וזאת בעת שהמצב הכלכלי היה שפיר. החיים התנהלו במסגרת קומונה טוטאלית, כל רכושו של החבר היה שייך לכלל, ועמד לשימוש הכלל. **אהרון רייפן** זוכר את התופעה יוצאת הדופן של מחסן אי בקומונה. הוא נתבקש למסור את הבגדים המעטים שהכינה לו אמו למחסן המשותף. חברי סלבקוב התמסרו לעבודה ללא לאות, לא ניתנה לגטימציה להרגשה האישית, חייבים לעבוד עד כלות הכוחות. כשנשלחה **שרה מייטליס** לעבודה קשה אמרה: אין לי כוח! לכן שקלו לשלוח אותה הביתה. מישהו ריחם על שרה, והוחלט להשאירה לתקופת ניסיון.

בסלבקוב נוצרה הוויה מיוחדת, שהיה בה עומק רוחני. היחסים בין בנים לבנות היו פתוחים, הגבולות נשמרו. היו זוגות בסלבקוב, הם לא נישאו במקום, בדרך כלל התחתנו לאחר העלייה. חברי הקבוצה ראו עצמם כמשפחה אחת, מגובשת ומלוכדת. הם ביקשו לייסד מסגרת חיים כוללת, למעלה מקיבוץ-הכשרה מקובל. הציבו חזון הקמת קיבוץ עלייה והתיישבות, שמוקדו האחד בסלבקוב והאחר בארץ-ישראל, חברה שיתופית-קולקטיבית טוטאלית, חברה דתית-חלוצית בעלת מתח חיים גבוה. מתח של שתיקה, ישבו שעות ליד השולחן בלא להוציא מילה מהפה. הרב מ.צ. נריה ז"ל ביקר במקום בעת שליחות תנועתית בפולין: **"דצונק ללמוד את תורת הדממה, עלה אל האוטו וסע לסלבקוב... כאן ניקיון למופת, כאן סדר וטוב-טעם ועל כל אלה דממה - שרים ודוממים, אוכלים ודוממים, רוקדים ודוממים... ייתכן שיש כבר משהו מפורז בדממה זו... בני עובדיה דוממים הרבה ומדברים מעט... לאחר הדממה מוצח אחד החברים בשירה חסידית... בתום השירה - ריקוד נלהב בלי לאות עד כלות הנפש... הריקוד - עבודת קודש הוא. ואם כל הריקוד קודש, הצ'חצק - קודש קודשים... פסיעות הצ'חצק מקטינות את הדרך לארץ-ישראל, מקרבות את הגאולה... וכל מי שלא ראה את הצ'חצק בסלבקוב, בחדרו ובשמחתו לא ראה ריקוד מעולה מעולם"** שרו ורקדו בדבקות שעות ארוכות ובעיקר חלמו על קיבוץ בארץ-ישראל. בסלבקוב לא היו בעיות פשוטות, כל הפרובלמות היו מוסריות.

ככר העיר בסלבקוב - בנין העירייה - City Hall at the square in Slawkow

אפרים שילה תיאר את הפולחן המקודש בסלבקוב: "בשנת 1935 קבלנו לרשותנו בית אחוזה בתוך גן, רוח פולחנית שטפה אותנו, זה התבטא בטיפול קפדני בעצי הגן, במירוק הרצפות בחדר-האכל ובחדרי-השינה המשוכים לקה אדומה, ובחליצת נעליים עם הכניסה לחדרים. הוכחנו עצמנו כפועלים בבית-החרושת של האחים שיין, החליכה הקבוצתית לעבודה וממנה, דמתה בעינינו לתהלוכת כורי הפחם במכרות אירלנד. הרגשנו כמבשרי עתיד של חברה חדשה".

בסלבקוב שאפו הצעירים ליצור אדם-חדש ע"י עבודת-כפיים, הסתפקות במועט, כנות ביחסי אנוש, אדם שתוכו כברו. **ישראל רובינשטיין** מוותיקי סלבקוב: **"היינו כמשפחה, קשורים בעבודות של תוגות ותקוות, וחיינו כמו בקונכייה חמומה מחוץ לזמן ולמקום. זר לא יבין זאת... חטאנו לפעמים בהתנשאות, וכלפי חוץ זקפנו אפינו אל-על כאילו היינו מי יודע כמה נעלים יותר. בחדר-האוכל התנוססה סיסמא: 'עודנו - הרמוניה שלמה באנושות וביקום כולו' וברכת השנה נוסחה בלשון העממית: 'שלמות מוסרית לאנושות'. מטבע עובר לסוחר היה: 'שינוי ערכים'... ביטויים שכחים נוספים היו: היתחיות; צריך לחיות עם הזולת ולא על יד הזולת. נוחח של חסידות איפיון את סלבקוב; הדבקות, כמו בחצר חסידית, הייתה אבן פינה בחייהם. רעיונות של הסתפקות במועט, בעידן של פריחת אידיאות, אוטופיות ורעיונות ערטילאיים בכל העולם. כל זה קרה בטרם בוא שעת האכזבות והתנפצות האמונה באדם וביכולתו לתקן את העולם". החווה הייתה, כדברי רובינשטיין, אילוסטרציה לשירו של ביאליק: "יש לי גן ובאר יש לי, ועלי בארי תלוי דלי". השהייה בחיק הטבע, השדות הירוקים, עוררו רצון לגול את האבן מפי הבאר, לברוא עולמות חדשים.**

"החמה מראש האילנות"

הקיבוץ התפרסם בשבתות המיוחדות שמשכו בני נוער מקיני השומר-הדתי. בשבת דברו ושרו בעברית בלבד. **מאיר אור** (אורליאן), ביקר בפולין כשליח התנועה מקבוצת שח"ל, עבר בקיבוץ השומר-דתי והתאהב בסלבקוב, וכך כתב לרעייתו חנקה, בטירת צבי: **"בגולה יש צורך בסלבקוב, צריכים להעמיד פה את השאיפה, האידיאל, במרכז הפעולות, לחיות כל הזמן בהתלהבות עליונה, ועל ידי זה מתרגלים לחיים הקיבוציים"**.

אימה וחשיכה, חורבן בשדות פולין

כשפרצה מלחמת-העולם השנייה, נכבש האיזור על-ידי הגרמנים. החברים שנתרו נדדו ברחבי אירופה הדוויה עד תום המלחמה. מחזור האחרון זכה לעלות לארץ חודש לפני פרוץ המלחמה, בראשית אוגוסט 1939.

את פרשת סלבקוב, סיכם שלום קרניאל הי"ד - ממעצבי דרכו של השומר-הדתי בפולין ובני-יעקב בארץ, ואחד מרבים שעלו לארץ, נקלטו בקבוצת-אברהם, הקימו את כפר-עציון ונפלו במערכה בתשי"ח: **"סלבקוב נעדה למלא תפקיד חינוכי גדול ביהושמר-הדתי בפולניה. אבל לא איסתייא מילתא. המלחמה שפרצה הפסיקה את הפרשה המזהירה ששמה סלבקוב בגולה... פרשת סלבקוב בגולה נפסקה ולעומתה נתרקמה פרשת סלבקוב בארץ. עשרות חברים מעולי סלבקוב שנקלטו בטירת-צבי ובקבוצת אברהם, היו לחלקים נכבדים בקבוצות אלה... סלבקוב השאירה רשמים עמוקים בלב כל חבר וחבר ועל כן מזכירים אותה ברטט נפשי ובחיבה יתרה"**.

נילי בן ארי ויוחנן בן-יעקב שוקדים על ריכוז החומר הארכיוני; זכרונות, מסמכים, עדויות וצילומים שנתרו מתנועת השומר-הדתי בכלל, וקיבוץ עובדיה בסלבקוב בפרט. מי שיש בידו חומר, ומי שנתרו עמו זיכרונות מתבקש להודיע לנו ולתרום למאמץ לתעד ולהעלות את זכרה של התנועה!

ניתן לפנות ליוחנן בן-יעקב טל: 02 - 9564786

Email: yochanan@kfar_etzion.co.il

16.02.1946

ארומונעצוימט מיט שטאכע דרוטן

פון : אידזיה

און די זון, זי שמייכלט, שיינט,
זי הערט גארנישט, זי איז דאך ווייט.
זי ברענט, זי ציהט, דעם מארד פון מוח,
זון די זעהסט נישט, איך האב קיין כוח
פערגיין! פערגיין! זאל ווערן נאכט!
זי זעהסט, איך פאל שוין אהן א מאכט!
פערגיין, זאלן קומען שטערן.
איך קען דעם געשריי נישט מער הערן.
איך עס קומט די נאכט, אוי ווי שווארץ.
ווי שווארץ ארום. ווי שווארץ אין הארץ!
און עס קנייט זיך אין מיין קאפ,
די מאמע! און א זוף, א פילע טופ!
איך גיס די זוף אין מיין מאגן
שריי צו די מאמע, ווי לאנג נאך פלוגן
וועל איך זיך!! אוי, מאמע זאג!
די זעהסט כהאב קיין נאכט, קיין טאג!
און שפעטער דרייט זיך אלעס אום,
די מאמע קיקט נישט מער שטום
זי זינגט איין הערציג ליד פאר מיר
און גיבט איין שטיק ברויט גרויס אן א שיעור
איך וויל פערבייסן מיט די צעהן
עס וועקט מיך א געשריי, אויפשטעהן!
פארשווינדן די מאמע, און דאס ברויט
א נייער טאג אויפוייטער נויט.

ארומונעצוימט מיין שטאכע דרוטן
ס'זענען קיינע מענשן, נאר א שוין
פון דעם
וואס איז א מאל א מענש געווען,
פארגריצעלטע, פארגרוילטע הויט
איינגעשרימפט דורך הונגער, נויט
קורץ אפגעשוירענע האר
עס גלוצן אויגן נור.
אויגן אין וועלכע סברענט א פייער
אויגן, פאר וועלכע פערלאשן אלעס וואס איז טייער.
אויגן מיט א פראגע א שטומע,
נור אויגן, הויט, ביינר אין א נומער.
א נומער אויף די האנד אויסגעקריצט,
באשעפענישען וואס האבן קיין איצט,
קיין היינט, און מארגן?
ווער קען היינט וועגן דעם זארגן?
היינט, ווען דער גוף פערלאנגט נאר איינס,
איין ביסל זוף! זי זאל זיין הייס!
זי זאל דערווארעמען, אפזעטיקן, דערוועקן...
פליצליך איין שמייס מיט א שטעקן!
איבער דעם ריקן, איבערן קאפ,
און נאך א שמייס, נאך א קלאפ!
און א געשריי, א הייזער קול,
האסט קיין ארבעט, קענסט נישט דיין עול!?

את השיר כתבה יהודית (אידזיה) צור ז"ל לבית לזננה מבנדין זמן קצר לאחר השחרור

The Second and Third Generation דור ההמשך

אין לך ניצחון גדול מזה, ואין לך נקמה גדולה מזו

מאת : צבי איכנולד דברים שנאמרו בארוחת ערב שבת, בקרקוב, לבני כיתתו של הנכד אופיר בעת מסע בפולין

מבראשית - את אלו העניינים שלא ניתן לתאר במילים - רציני שתראו אותי עומד כאן עמכם, והבינו שאני הייתי בכל אלו, נמצא עמכם, ומכיל בתוכי, בעצם קיומי פה עמכם, את כל אותם דברים שלא ניתן לתארם, ואני משלים - אולי, בדרך זו את החסר ואתם יכולים לדמות, שכל אותן התחושות העזות, והרגשות, עולים וממלאים אותי, ברגע זה עמכם, כמו שהם עולים וממלאים אותי בכל יום ויום ובכל שעה ושעה.

ואתם תזכרו שהייתם פה עם מי ששרד מכאן והוא עדות חיה לכל מה שלמדתם פה והדברים יהיו חיים - בעיניכם, ולא ישכחו לעד, ויקוים בהם הציווי - "זכור את אשר עשה לך עמלק... לא תשכח". והעניין השני לא פחות חשוב מהראשון זהו הניצחון ותחושת הנקמה. שלטון הרשע רצה - והיה בטוח שגם יצליח להכחיד את עם ישראל שלא יזכר עוד. ועצם עמידתנו פה יחד היום בשבת קודש - כאנשים חופשיים מארץ ישראל החופשייה, אין לך ניצחון גדול מזה, ואין לך נקמה גדולה מזו בצורך. מזימתו לא צלחה! עם ישראל קם ועלה, והעצמות היבשות כבחוץ יחזקאל התחברו עצם אל עצמו. ועם קם ועמד על רגליו. אך סיפור העם הוא הסיפור שלי ועוד כמוני שזכינו וקרה לנו אשר לא יאומן. הצלחנו להתאושש ולהתחיל מבראשית להילחם על החופש, להקים משפחה, לעסוק בתורה ובעבודה, לראות בנים ובני בנים בריאים בגופם ובנפשם. על אף כל המכשולים והצרות שפקדו אותנו בדרך. והנה אני עומד פה עמכם עם בני ונכדי ומכרזו לעצמי לבני ולנכדי לכם ולשמים ולארץ "עם ישראל חי ונצח ישראל לא ישקר!" ואין לך ניצחון ונקמה גדולים מאלו, "ואל נקמות ה' הוא ינקום דם עבדיו השפוף".

ועוד דבר אספר לכם, שבוקר בוקר טרם מבחינים בין תכלת ללבן ולפני כל מעשה אחר שאני עומד לעשות בכל יום, אני ממחר לבית הכנסת של קהילתי ויחד עם מניין חברי, אני לומד משניות מסדר המשנה היומית לזכרם של בני משפחתי וכל הקדושים שנרצחו בשואה. אותה תורה שרצו הצוררים להשבית מפי ומפי כל ישראל, נשמעת ונלמדת יום יום. ואתם הבנים בארצנו הקדושה הלומדים תורה ומקיימים מצוותיה. אתם הנחמה, אתם התקווה ואתם העדות והברית "שיהודה לעולם תשב וירושלים לדור ודור". ואני כאן בשבת פרשת החודש. ערב חג החירות והגאולה, יהיה רצון ויקוים בנו מאמר חז"ל בניסן נגאלו אבותינו ובניסן עתידיך להיגאל!

אני, אברהם צבי איכנולד עומד עמכם ולפניכם, לאחר כשבוע שאנו מהלכים יחד על האדמה הארוחה הזו. אני נרעש ונפחד מגודל המעמד והמפגש הזה, ביניכם, ביני ובין המקום הנורא הזה - ואני חייב קודם כל לעצמי, לבני, לנכדי, ולכם - הסבר מדוע אני פה עמכם - מדוע אתם פה עמי. ואף על פי שהשיחה הזו קשה עלי עד מאוד כפי שאתם יכולים להבין - חייב אני לאומרה לעצמי ולכם. בצניעות מרובה, אך מעומק לבי, אבקש - האזינו השמים ותשמע הארץ. ואולי בזכות שאומר דברים אלו זכיתי להגיע עד לרגע הזה.

למרות שחברו ספרים רבים מאוד, ויצירות מרובות על מה שכאן התרחש. לא קם עוד הסופר או המשורר שיוכל, לבטא את עומק התהום, את העולם האחר. יתכן ולא ניתן כלל לתאר ולבטא בשפת אנוש, בשפת מילים את מה שקרה. ולו איך ניתן לתאר ולבטא אפילו זוועה אחת מהזוועות עליהן שמעתם ובמקומות שהתרחשו עמדתם. הניתן לתאר רגשות אם או אב או ילד קטן, על האומשל-אלאג-פלאץ - או בשעה שד"ר מנגלה מצווה על האם ימינה ועל בנה שמאלה - או בכניסה לתאי הגזים. או בעת שחרור כאשר הצבא האמריקאי או הרוסי פורצים למחנה? ואתה עומד עיף ויגע רצוף ושוב, שלד ולא אדם - ואומרים לך צא... צעד... המשך לחיות... נתנה לך ההזדמנות. אך מאחוריך הכל שרוף. לא נשאר זכר לבני משפחתך ואתה לבד - והנך חייב להחליט לצעוד או לחדול. גם אני איני מסוגל כמובן לתת ביטוי לכל הרגשות העמוקים והאיומים האלו באופן שגם אתם תוכלו לחוות אותם ולו לרגע קט.

אך שני עניינים אני רוצה להסבר לכם, ואני מקווה שאוכל להבהירם לכם אותם היטב - ואני, אני גם מקווה שגם אתם - תזכרו דברים אלו לעד. ותספרו אותם לילדיכם שיספרו לילדיהם עד סוף כל הדורות. והם התשובה לשאלה שבה פתחתי מדוע אני פה עמכם ומדוע אתם פה עמי. אני בא אליכם מהעולם האחר משם - ממקום שמעט מאוד אנשים שרדו ובאו משם. כל מה ששמעתם, בכל המקומות שדרכה כף רגליכם על האדמה המקוללת הזו - שם אני הייתי - אני ראיתי כמו עיני את אשר עוללו לבני עמנו בני העוולה. את התיאורים והפרטים שמעתם - קראתם - והם מצויים לכל המתעניין, ואפשר לראותם אפילו בסרטים המתועדים ממש מאותם האירועים האיומים. אך את התחושות, את הרגשות, את השאלות, את הריקנות, את הכאב, את הצער, את השיממון והתימהון. ואת עצמות הנפש לקום ולהתחיל הכל

בלב בערה השלהבת

יומנה של פלה שפס : זמנה העבודה גרינברג.

קבוצת בנות גורדוניה - פלה למעלה באמצע
Fela Szeps with a group of "Gordonia"

במחנה עבודה בלב גרמניה כתבה פלה שפס, אישה צעירה מדומברובה גורניציה יומן מרגש ומצמרר. היומן מספר על חיי האסירות היהודיות ועל השחיקה בכוח העמידה שלהן. לצד תיאור המחנה והמשטר הקשוח הוא חושף בפנינו עולם פנימי עשיר של צעירה שהכשירה את עצמה לקראת עליה לארץ ישראל. יומנה של פלה שפס הוא עדות יחידה במינה, על עולמן וגורלן של צעירות יהודיות ונערות שנלקחו לעבוד במחנות לעבודות כפייה ליהודים שהוקמו ברחבי גרמניה ובשטחים שסיפחה. אין לדעת מתי החלה פלה שפס בת ה- 24 לכתוב יומן בשבי, אבל לפי עדות אחותה הצעירה בת-שבע, חלק גדול אבד בצעדת המוות מגרמניה לצי'קה...

הרשימה הראשונה שכתבה נושאת את התאריך 5.4.1942 שבו ציינה את מועד חג הפסח. היא הייתה כלואה יחד עם אחותה הצעירה בת-שבע ועוד כ- 900 נשים צעירות במחנה לעבודת כפייה ליהודים בקרבת העיר השלזית "גרינברג" שבתוך הרייך הגרמני, היום זו עיר פולנית ושמה ז'ילונה גורה (Zielona Gura). פלה ילידת דומברובה גורניצה הייתה סטודנטית באוניברסיטת ורשה. הכיבוש הגרמני קטע את חייה ואת חייהן של אלפי משפחות יהודיות באזור זגלמביה שבפולין.

מתוך פרק המבוא ליומן שיצא זה עתה לאור בעריכת ד"ר בלה גוטרמן, בהוצאת יד ושם.

כמסיח לפי תומו

שיחות עם יחיאל די-נור - KATZETNIK 135633

מאת : יחיאל שיינבוך

בספרותנו הדו-לשונית בידיש ובעברית, היונקת משורשי ספרותנו העברית העתיקה ומספרות לשון היידיש לדורותיה. מתוך פתח דבר לספר **כמסיח לפי תומו** שיצא לאור בתשס"ג.

לרגל מלאת שנה לפטירתו של הסופר ק. צטניק (1909 - 2001) יצא הספר על חייו ויצירתו, בלוי תעודות נדירות, הסברים מפורטים, מפתח שמות ומבוא. שיחות אלה נוהלו עם הסופר במשך שבע השנים האחרונות לחייו על ידי פרופ' יחיאל שיינבוך, אחד מחוקרי יצירתו בידיש ובעברית.

יחיאל שיינבוך, המשמש בקתדרה לחקר ספרות יידיש ע"ש יוסף ואידה ברמן באוניברסיטה העברית בירושלים, פרסם ספרים אחדים על תולדות יהודי מזרח אירופה בין שתי מלחמות עולם ובתקופת השואה : על אהרון צייטלין, יוסף טונקל (דער טונקעלער), עיתונות יידיש בפולין, יצחק קצנלסון וישעיהו שפיגל.

עדותיו של יחיאל די-נור על עצמו כסופר, היא מרכיב חשוב בכלל המקורות להבנת האיש וכתביו. בספר זה יש תשובות לשאלות רבות שכל קורא בספרי ק. צטניק וכל חוקר, מעמיד לעצמו. במשך שנות חייו בארץ ישראל ובמדינת ישראל נמנע הסופר, שראה את עצמו כרשם כרוניקה בלבד, ממגע קרוב עם הבריות וסירב אין ספור פעמים להתראיין או אפילו להזדהות כק. צטניק - מחבר הספרים על השואה. לקורא בספריו אין על כן מושג ברור מי הוא המחבר ומה היא התשתית החווייתית של התנסויותיו בימי מלחמת העולם השנייה ולפניה.

בשנים האחרונות לחייו, יצא לי לשוחח עמו ולשמעו מפיו דבר דבור על אופניו - על מסכת חייו ויצירתו בשואה. מתוך קרבה מסוימת הנוצרת בין חוקר וסופר נוהלו השיחות בדרך כלל ברוח טובה וידידותית, ובפתיחות נדירה (לעתים). את כל אלה בחרתי להביא בפני הקורא ולשתפו בחוויה מרגשת ואמיתית, כשבמרכזה עומדת אישיות יוצרת משכמה ומעלה

כשאגדל אעלה לארץ ישראל...

רשת "תרבות" בפולין ועיתונות לילדים

מאת : עדינה בראל

קבצים לחקר ולתיעוד החינוך היהודי בישראל ובתפוצות.

ד"ר עדינה בראל בת הדור השני ליוצאי זגלמביה, בתה של לולה רוטשטיין מסוסנוביץ. מחקרה הקודם יצא לאור בספר **עיתוני ילדים יהודיים בפולין**. בראל חיברה גם כמה ספרי ילדים ונוער, ביניהם הספר **אני לולה** מתוכו הבאנו את הסיפור "סוכריות" בעלון זגלמביה מס. 5.

המעוניינים לרכוש את הספר יכולים לפנות לעדינה בראל טלפקס: 08-6729354

נושא מחקרה החדש של עדינה בראל דן בעיתונות ילדים בפולין, אשר הוציאה לאור רשת "תרבות", בין שתי מלחמות עולם. מחקרה יצא לאור בספר **כשאגדל אעלה לארץ ישראל...**

"תרבות" הייתה רשת של מוסדות חינוך ציוניים שפעלה להשריש את השפה העברית בקרב תלמידיה. בספר, סריקה של עיתוני הרשת שיצאו בעברית - **שבולים, עולמי, עולמי הקטן ועולמי הקטנטן** - ודיון בתחומים השונים בהם עוסקים העיתונאים : ספרות, אקטואליה ופנאי.

הספר יצא לאור באוניברסיטת תל אביב, בתשס"ג, במסגרת "דור לדור" -

יהי זכרם ברוך

שנה בה התגעגענו אליך...

דברים לזכרו של פרופסור נתן גולדבלום

במלאת שנה למותו של נתן גולדבלום נערך מפגש לזכרו בחוג המשפחה והידידים. עלו שם קווים לדמותו כאדם מופלא וחתן פרס ישראל במדעי הרפואה.

גולדבלום, יליד סוסנוביץ, בן למשפחה יהודית מסורתית וציונית, היה חניך בית ספר 'המזרחי' ובית ספר תיכון 'יבנה' בבנדין, חניך תנועת 'הנוער הציוני' מיום עלייתו לישראל בשנת 1938 כסטודנט באוניברסיטה העברית בירושלים ועד יומו האחרון הקדיש את חייו להגשמת חלום בניין הארץ.

המפגש נערך בתל אביב בבית אחותו פרופ' יהודית סיני (הליניקה גולדבלום), ניצולת השואה שעלתה לארץ מסוסנוביץ בשנת 1943, ושמשה כשליחה בהבאת מסר מתנועת הנוער הציוני אל ראשי היישוב.

במפגש נכחו, לצד משפחתו הישירה, ידידיו הקרובים מימי ילדותו, ספסל

הלימודים, תנועת הנוער, וחברי ארגון יוצאי זגלמביה. רוב הנוכחים נמנו עם דור השואה, דור יתום שבמרקם חייו שזורים כאב האובדן של העם המושמד. ואולם למרות ואולי בגלל, נמצאו בהם תעצומות נפש לומר **כן** לחיים, להכות שורשים בישראל ולהקים משפחות לתפארת. לאנשים אלו נקשרה נפשו של נתן בעבודות ידידות לאורך שנותיו וקשר זה היה יקר לו מאד.

היה זה גם מפגש דורות במובן מסוים, מאחר ולאחדים נתלו גם ילדיהם והיה מרנין לצפות בקשר ביניהם ובגילויי עניין בתקופת המעש של דור ההורים. ההורים הזכירו לילדיהם שהיה זה נתן שהציל אותם ממחלת הפוליו הקטלנית במגפה הנוראה של שנות החמישים. נתן פיתח או תרכיב חיסון נגד נגיף הפוליו, כך שישראל הייתה אחת משלוש מדינות בעולם, שתי האחרות היו ארצות הברית ודנמרק, אשר פיתחה וייצרה את התרכיב וחיסנה בו את כל ילדי ישראל. כה אופייני לנתן הוא התעקש לתת באופן אישי את זריקת החיסון לכל ילדיהם של ילדיו.

כל אחד מהנוכחים הכיר פן מסוים, זה או אחר, של חיי המעש של נתן, ובמפגש נפרסה יריעה רחבה של אורחות חייו המשך בעמ' הבא

החשובים וברוכי התוצאות הם חקר הרפואה המונעת המלריה, הוירולוגיה, מחלת הפוליו, קדחת הנילוס, השפעת, מחלת הסרטן, לוקמיה, ולאחרונה מחלת האיידס. בזכות הישגיו המדעיים הוענק לנתן פרס ישראל שיא ההוקרה של המדינה על עשיית חייו.

נתן היה איש עניו, מניעו במרוץ לפסגות היו לא שאיפה לתהילה אלא אהבת האדם באשר הוא. הבעירה בעצמותיו הייתה לעזור לבני אדם, כך בפועל כמדען, לעזור לאנשים להיות בריאים, וכך בכל אורחות חייו לעזור כנדרש. ליבו פתוח וידו נדיבה. נתן זכה גם להתברך במשפחה לתפארת, בנים נכדים ונינה. ביתם של נתן ונתן הוא בית חם, פתוח, מכניס אורחים. מקום מפגש למשפחה ולידידיהם הרבים מכל גווי הקשת.

בנו הבכור פרופ' עמירם גולדבלום סיפר בגעגוע על ילדותו בבית אבא ועל החיים המעניינים שהווה בזכות סגנון חיי מדענים. הנכד הצעיר ביותר עומרי בנו של דני ודפנה סיפר לא על נתן המדען אלא על סבא נתן שלו וסחט דמעות מעיני הנוכחים כאשר סיים את דבריו באומרו "כבר שנה חלפה לה, שנה בה התגעגעו אילך, אני רוצה שנבוא ביום שבת, ואתה תשב בראש השולחן והכל יהיה כמו פעם".

כל מה שנותר לנו מהמשפחה הגדולה בפולין

אברהם עבד בבית החולים בלינסון כאחראי על בית המלאכה במקום. היה לו כשרון עצום לקשור קשרים עם אנשים וגישה חופשית לרופאים. הוא היה מאוד אהוב, בקרב חבריו לעבודה, בני המשפחה והחברים ותמיד נכון לסייע. אהבנו מאוד לבקר את ביתם של אברהם ופרניה היה זה בית חם ופתוח לכולם.

בעצם, הם היו כל מה שנותר לנו מן המשפחה הגדולה בפולין. אברהם רוגובסקי נפטר בפברואר 2002. יהי זכרו ברוך!

רגינה זמזליג (קורצפלד)

בתחילת ההתכנסות הוקרן סרט המתעד חגיגה לציון יום הולדתו ה-70 שערכו לכבודו עמיתיו לעבודתו המדעית ותלמידיו. בדבריהם, סוכמו ציוני דרך הערכה, והישגיו של המדען ודיוקנו של האדם המרכיבים את מכלול חייו. לפי האמור באותו מעמד, נתן נתברך בחיים נפלאים שאך מעטים זוכים לכמותם. הוא חי עד תום את מלוא החיים על רבדיהם המגוונים, מדען מזהיר, מחלוצי המחקר הרפואי בארץ ובעל שם עולמי הנחשב כאחד הוירולוגים הבולטים בעולם, מורה בחסד, תלמידו הרבים מאיישים תפקידים בכירים באוניברסיטאות, מכוני מדע, ומוסדות רפואיים. מצטיין בכושר ארגון המצעיד אותו לתפקידי ניהול מדעי ויישומי, כך במינויו כסגן נשיא האוניברסיטה העברית למחקר ופיתוח, בעל חושים מחודדים לזיהוי הדינמיקה של שדות מחקר עתידי שלתוכם צלל ואותם פיתח במעוף, תעוזה, ובכשרון מפליא. כך גם במינויו כיועץ לארגון הבריאות העולמי למיגור מחלות וירליות במוקדי תחלואה ברחבי העולם. נתן היה בין בוני המסד למוסדות האקדמיים, אוניברסיטאות, מכללות ומוסדות רפואה. הוא גם היה בין מפלסי התנואי של חינוך אקדמי להכנת עתודה של בעלי השכלה גבוהה שימלאו את מקומם של דור המייסדים. במאמץ בלתי נלאה זה נתן מצטרף למניחים של נדבך נוסף לבנין מדינת ישראל הצעירה, זו אשר תוך 50 שנות בלבד לקיומה מיוצגת היום במועדון ארצות מפותחות. מעל לכל נתן הוא חוקר מדע. במניין

צעיר ומלא אידיאלים יצא אברהם רוגובסקי ב-1936 מסוסנוביץ' וחגיע לארץ ישראל. כעבור 3 שנים, בדרך לא דרך, הצטרפה אליו רעייתו פרניה. הם החלו בחייהם המשותפים בפתח תקוה. התנאים בארץ היו קשים. הוא היה פעיל בהגנה וסייע בהסתרת נשק בבית המלאכה שלו. למזלו הנשק לא נמצא חרף חיפוש שערכו האנגלים במקום.

בתום המלחמה מצא אברהם, ברשימת ניצולי מחנה ברגן בלזן, את שמה של אחייניתו, מינגיה קורצפלד. הוא יצר קשר עם חברו מהבריגדה וביקש ממנו שיאתר את מינגיה. החבר מצא את אחותי במצב קשה של עור ועצמות. החבר של אברהם פנה אליה בידיש ואמר: "אני חברו הטוב של אברהם רוגובסקי. המלחמה נגמרה ואת כבר לא לבד. יש לך דוד הרוצה לעזור לך". דמעות של שמחה עלו בעיניה.

איש בעל הדר...

דברים לזכרו של שאול שטרנפלד

הוא הקים משפחה וב-1957, עם עליית גומולקה לשלטון בפולין, עלתה משפחת שטרנפלד לישראל והתיישבה בחיפה. ספרו כתוב בצורה קולחת, ברורה ומסודרת. בקריאת הספר חשים שכתב אותו אדם מסודר ומאורגן, כפי שהיה שאול שטרנפלד. שבועיים לפני מותו עוד הספיק להוציא את הספר בשפה הפולנית. שאול נפטר ב-13 בנובמבר 2002. יהא זכרו ברוך!

שאול שטרנפלד ז"ל שימש שנים רבות כחבר הנהלת ארגון יוצאי זגלמביה וכיו"ר הסניף בחיפה ובצפון. שטרנפלד היה אדם בעל כושר מנהיגות וארגון, איש בעל השכלה רחבה הדובר שפות רבות ובעל הדר זיבוטינסקאי. לפני מספר שנים פרסם את ספרו "חלום בין גדרות", בו מספר הוא על עזיבתו את ביתו בסוסנוביץ', מיד עם תחילת המלחמה, פנייתו מזרחה ללבוב במטרה להגיע תוך מספר חודשים לארץ ישראל. מספר החודשים הפכו ל-9 שנים, שנים בהן היה בערבות רוסיה, מהן השתחרר ב-1948 וחזר למולדתו פולין.

Nasi młodzi polscy przyjaciele

Gdy zaprosiliśmy kilka lat temu zagłębiowskich uczniów do Izraela, byli jeszcze w szkołach średnich.

Niektórzy, po powrocie do Polski opublikowali swoje wrażenia z Izraela. Z kilkoma jesteśmy w stałym kontakcie.

Magdalena Wielgus z Czeladzi jest już studentką Akademii Ekonomicznej w Katowicach i - jak napisała nam ostatnio: - "Myślami i sercem byłam z Państwem" na uroczystości nadania ulicy w Tel-Avivie imienia Żydów Zagłębia.

Marcin Skrzeczyński z Czeladzi jest już studentem Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach.

"Gratuluje Państwu - napisał z okazji ulicy "Kehilat Zagłębie" w Tel-Avivie - i całemu Związkowi wspaniałej pracy, zwłaszcza tej inicjatywy, która pozostawi pamięć o zagłębiowskich Żydach w sercach ludzi".

Marcin żywo interesuje się dziejami Żydów.

Józef Niewdana
ul. Sławkowska 29
32-332 Białkowice
POLAND

Sławków, dnia 15. 10. 2002 r.

Pan

Abraham Green
Prezydent
Światowego Związku
Żydów Zagłębiowskich

Serdecznie dziękuję za zaproszenie na uroczystość nadania imienia Żydów Zagłębiowskich ulicy w Tel-Aviv-Jaffo. Nie mogę osobiście wziąć udziału w Waszych uroczystościach, czego bardzo żałuję. Z całego serca gratuluję Światowemu Związkowi Żydów Zagłębiowskich, a szczególnie Panu Prezydentowi. Cieszę się razem z Wami, że pamięć o 100 tysiącach naszych współobywateli sprzed 1939 roku będzie w ten sposób utrwalona. Władzom i społeczeństwu Tel-Aviv-Jaffo oraz żyjącym Żydom zagłębiowskim i ich potomkom życzę z tej okazji dużo pomyślności oraz pokoju.

Do życzeń przylączy się grono przyjaciół z Zagłębia, a szczególnie ze Sławkowa.

Z wyrazami szacunku

Józef Niewdana

TOWARZYSTWO PRZYJACIÓŁ BĘDZIŃA
ul. J. Piłsudskiego 39, 42 500 Będzin

Będzin, 30 września 2002

Wielmożny Pan
Abraham Green
Prezes
Światowego Związku Żydów Zagłębia

Szanowny Panie Prezoso!

Na Pana ręce przesyłam w imieniu Towarzystwa Przyjaciół Będzina serdeczne gratulacje z okazji nadania jednej z ulic w Tel-Avivie nazwy "imienia Żydów Zagłębia". Jest to oddanie należnego honoru niezłomnym zagłębiowskim Żydom, a z pewnością także wyraz uznania władz Państwa Izrael i jego stolicy dla działalności organizacji, którą Pan kieruje.

Serdecznie proszę o przekazanie z tej okazji Prezydentowi miasta Tel-Aviv-Jaffo Panu Roni Hudałowi oraz wszystkim członkom Światowego Związku Żydów Zagłębia naszych szczerych gratulacji.

Z serdecznymi pozdrowieniami i wyrazami szacunku
Prezes Towarzystwa Przyjaciół Będzina
Roman Szenk
mgr Roman Szenk

Saul Szternfeld bl.p.

W dniu 13.11.2002 zmarł Saul Szternfeld, przewodniczący oddziału Związku Żydów Zagłębia w Haifie.

Trudno mi mówić w czasie przeszłym o długoletnim przyjacielu.

Poznałam go w 1948 roku, gdy mieszkająca wówczas na Dolnym Śląsku moja obozowa przyjaciółka, Różia Szternfeld (późniejsza Ajzler) zaprosiła mnie do siebie i przedstawiła swojego brata, Saula, który właśnie powrócił ze Związku Radzieckiego. O ZSRR, tej "stronie maguczkiej, wielkiej" wiedziałam wtedy to, co głosiła oficjalna propaganda, a z autopsji to, że 8 maja 1945 zostałam wyzwolona z kacetu w Sudetach gdy weszli tam żołnierze radzieccy.

Saul Szternfeld wiedział o ZSRR dużo więcej, ale zozumiałe, że nie dzielił się wtedy tą wiedzą z koleżankami swojej siostry. Zgodną natomiast odwagą wystąpił jako przekonany syjonista. W długiej rozmowie żarliwie starał się mnie przekonać, że nasze miejsce jest w Izraelu, że tam jest ojczyzna Żydów, których w Europie przecież tak niewiele po hitleryzmie pozostało żywych, że ich miejsce jest tam i ich zadaniem jest pomóc w budowie żydowskiej wolnej ojczyzny.

Minęło kilka lat i znowu jechałam do mojej przyjaciółki Rózi, na ślub jej brata. Jechałam pociągiem długie godziny i przyjechałam daleko już po północy, po "chupie", ale goście jeszcze się bawili. Poznałam wtedy Rinę, dopiero co poślubioną żonę Saula, jeszcze wtedy studentkę uniwersytetu wrocławskiego.

Po pewnym czasie właśnie ona udzieliła mi pouczającej lekcji o życiu w ZSRR. Przyjechali wtedy oboje z wizytą, Saul odjechał wcześniej, a Rina zabrała mnie na długi spacer i "otworzyła mi oczy" na prawdę.

Gdy przyjechałam do kraju, Saul z rodziną był za granicą, pracował na poważnym stanowisku w dużej izraelskiej firmie transportu morskiego, która delegowała go do swoich przedstawicielstw w Belgii, potem w Niemczech i w Anglii. Mieli już dwoje dzieci i po powrocie do kraju zamieszkali w Haifie, gdzie Saul kontynuował pracę.

Potem zetknęliśmy się w Związku Żydów Zagłębia, do pracy w którym Saul włączył się całym sercem. Wniósł nie tylko dobrą wolę, lecz również swą wiedzę i tak niezwykle cenne zalety jak systematyczność w pracy i wielkie poczucie odpowiedzialności.

Po pewnym czasie został przewodniczącym haifskiego oddziału naszego Związku. Z lat tej jego pracy wiem, że zawsze był na miejscu kiedy był potrzebny. Nie lekcewał żadnego zadania, miał (podobnie jak jego siostra) wrodzoną obowiązkowość w działaniu.

Gdy delegacja Związku miała po raz pierwszy jechać do Polski celem nawiązania oficjalnych porozumień z władzami w Zagłębiu, w dziedzinie współpracy i utrwalenia tam pamięci po zagłębiowskich Żydach, przygotowaliśmy w rekordowym czasie 10 dni broszurę informacyjną w języku polskim, by przedstawić ją w Zagłębiu.

Saul opracował do tej publikacji dane o żydowskim społeczeństwie swojego rodzinnego Sosnowca. Przez kilka dni spotykałam się z nim w kawiarni Domu Dziennikarza w Tel-Awivie i notowałam informacje, które mi przekazywał, a które wyszukiwał po nocach, w domu w Haifie, z różnych encyklopedii, ksiąg pamiątkowych różnojęzycznych, map, statystyk, wspomnień. W nocy pracował nad tym w Haifie, rano był już ze świeżo zebrany materiałem w Tel-Awivie. I tak przez kilka dni. Dał mi mnóstwo materiału. Nie wszystko zmieściło się w tej opracowanej dla Polski broszurze. Resztę przechowuję do dzisiaj w teczce z napisem "Materiały od Saula Szternfelda".

שאול שטרנפלד ז"ל

Shaul Sternfeld, chairman of the organization branch in Hifa

Tego, czego mi nie opowiedział gdy go poznałam w 1948 roku, dowiedziałam się z jego niezwyklej książki, którą napisał po hebrajsku i wydał w 1999 roku p.t. "Chalom bejn Gderot" co na polski znaczy "Marzenia za drutami". Poznajemy z niej losy żydowskiego chłopca (urodzony 30.07. 1922), wychowanego w ciepłej, rodzinnej atmosferze, w kręgach oświeconej młodzieży syjonistycznej; jego wędrówkę "na Wschód" po wrześniu 1939, dole i niedole, aż po sowieckie łagry. Był sądzony za syjonizm i antyradziecką propagandę - paragraf 58/10/11.

Powrócił do Polski, odmiennej od tej, jaka była przed 1939 i już - niemal bez obywateli żydowskich.

We wstępie do swojej książki zaznaczył: "Zacząłem pisać tę książkę jeszcze w 1948 roku, po powrocie do Polski z ZSRR. Z powodu braku wolności słowa, a zwłaszcza braku możliwości ujawnienia cierpień i poniżania niewinnych ludzi w obozach w tajgach na Uralu, musiałem wtedy zniszczyć to, co napisałem. Nie uważam się za pisarza, lecz pragnę wypełnić mój obowiązek wobec tych, którzy nie dożyli, nie doczekali wolności. Byli to przeważnie uchodźcy z terenów Polski zajętych przez hitlerowskie Niemcy. I nikt już na nich w Polsce nie czekał, bo ci, którzy mogliby ich oczekiwać, zostali zgładzeni przez hitlerowców. Książkę tę napisałem dla upamiętnienia Tych, co zginęli w sowieckim reżymie."

Czytałam książkę Saula Szternfelda z zapartym tchem, chociaż już zdążyłam bardzo dużo się dowiedzieć o sowieckim reżymie.

Autor zastosował w niej bardzo ciekawą technikę kompozycji pisarskiej, pożyteczną zwłaszcza dla młodszego hebrajskiego czytelnika.

Opisał barwnie, plastycznie środowiskowe i ludzkie tło swoich wojennych "przygód" i rozwija się to jak film. Wraz z tym książka posiada drugą warstwę: autor, dochodząc w swoich wędrówkach do konkretnych miejscowości, czy wydarzeń - wplata historyczny i społeczno-polityczny opis, co za każdym razem wzbogaca wiedzę czytelnika, śledzącego kolejność losów autora już z szerszej perspektywy i z głębszą znajomością realiów.

W nieco krótszej wersji książka ukazała się również w Polsce w języku polskim.

Ostatni raz widziałam Saula Szternfelda na zebraniu Związku Żydów Zagłębia w Tel-Awivie. Śpieszył się z powrotem do Haify, bo właśnie się przeprowadzał do nowego mieszkania. Na kilka dni przed tragedią, nie wiedząc o jego chorobie, nagrałam się w "sekretarce telefonicznej", pytałam, czy Saul nie pamięta pewnego nazwiska z naszych stron rodzinnych. Następnego dnia rano zadzwoniła do mnie Rina, a ponieważ słyszałam jakiś dziwny gwar, zapytałam: -Rina, skąd telefonujesz?

- Ze szpitala - odpowiedziała - Saul źle się poczuł, ale to nic, wszystko będzie dobrze.

Umarł tego samego dnia, osierociwszy żonę Rinę, syna Cwi, córkę Nanę i wnuczęta. I już nie będę go mogła o nic zapytać. Będzie brakował nam zawsze, nie tylko mnie, starej znajomej, lecz nam wszystkim w Związku Żydów Zagłębia, wśród przyjaciół w Izraelu, w Polsce i wszędzie gdzie był znany i szanowany.

Anna Cwiakowska

Dnia 6 września 1939 roku zanotowano w Sławkowie oraz na szosie prowadzącej do Strzemieszyc liczne przypadki śmierci Żydów (przeważnie zamieszkałych w Zagłębiu Dąbrowskim). Zwłoki zostały tymczasowo pochowane na miejscu wypadku. Na skutek starań pana Rozenberga, władza niemiecka zezwoliła na ekshumacje zwłok i na pochowanie ich na cmentarzu żydowskim w Sławkowie. Przeprowadzeniu ekshumacji zwłok oraz

pogrzebaniem ich na cmentarzu żydowskim w Sławkowie zajęli się pan Rozenberg i pan Testyler (ojciec Joe Testylera – autora książki „Dzieci Sławkowa” – przypisek autorów)

Tak opisuje wydarzenie z pierwszych dni wojny sekretarz gminy wyznaniowej w Sławkowie Mendel Makowski – dokument ten zachował się i stanowi cenny materiał obrazujący życie miejscowych Żydów w pierwszych dniach wojny. I rzeczywiście w księgach stanu cywilnego znajdują się akty zgonu osób, które staraniem pana Rozenberga i pana Testylera zostały w dniu 3 stycznia 1940 roku, czyli 4 miesiące po wypadkach pochowane na cmentarzu żydowskim. Wszystkie te akta zostały sporządzone na podstawie karty zgonu wystawionej przez kontrolera sanitarnego Józefa Płaskę oraz zeznań świadków – Chaima Rozenberga i Nachmy Testylera.

Zmarli 6 września 1939 r. godz. 18.30:

- Chil Buchszrajber – wdowiec, ur. 30.11.1896 r. w Będzinie (43 lata), syn Pinkusa i Fajgli z d. Rozenblat;
- Nuta Pinkus Buchszrajber – kawaler, ur. 2.07.1919 r. w Będzinie (20 lat), syn Chila i Sznajndli z d. Żmigród (wymienieni to ojciec i syn);
- Moszek Dawid Dafner – kawaler, ur. 13.12.1914 r. w Dąbrowie Górniczej (25 lat), syn Lejzora i Estery z d. Parasol;
- Jasek Dawid Ernst – żonaty, ur. 29.02.1901 r. w Będzinie (38 lat), syn Moszka i Ruchli z d. Sandzor;
- Szapsia Englard – kawaler, ur. 16.10.1917 r. w Strzemieszycach, (22 lata), syn Joska i Ruchli z d. Nachemia;
- Szyja Zelcer – żonaty, ur. 1910 r. w Będzinie (39 lat), syn Bendyta i Chai z d. Wilder;
- Moszek Minc – żonaty, ur. 18.01.1910 r. w Mszczonowie (39 lat), syn Szlamy i Estery z d. Zamosa;
- Jochym Grosfeld – żonaty, ur. 6.02.1887 r. w Wolbromiu (52 lata), syn Moszka i Marii z d. Katz.

Zmarli 7 września 1939 roku, godz. 18.30:

- Hendet Wolberg – kawaler, ur. 5.03.1920 r. w Wodzisławiu (19 lat), syn Hersza i Hindy z d. Wrocławska.

Zmarli 7 września 1939 roku, godz. 19.00:

- Wolf Włoszczowski – żonaty, ur. 20.07.1879 r. w Kamieniu gm. Pajęczno (60 lat) stały mieszkaniec Maczek gm. Strzemieszyce, syn Izraela i Chai z d. Koplówic;
- Moszek Wajslar – żonaty, ur. 1894 r. w Będzinie (43 lata) stały mieszkaniec Maczek gm. Strzemieszyce, syn Abrama i Gitli z d. Wekselman (wymienieni to teść i zięć).

Zmarli 8 września 1939 roku, godz. 18.00:

- Chaim Kaplan – kawaler, ur. 21.05.1918 r. w Będzinie (21 lat), syn Henocha i Frymenty z d. Teneberg;
- Jakub Szymon Krakowski – kawaler, ur. 21.09.1919 r. w Będzinie (20 lat), syn Majera i Zysli z d. Libermensz.

(Od Redakcji: Jak podaje A.Green zostali wtedy również zastrzeleni trzej bracia Kupferberg z Czeladzi)

Staraniem Prezydenta Światowego Zgromadzenia Żydów Zagłębiowskich – pana Arie Ben Tova i władz miasta Sławkowa, w dniu 27 sierpnia 1995 r. odsłonięta została tablica pamiątkowa nad Białą Przemszą z napisem: „W tym miejscu w pierwszych dniach wojny, we wrześniu 1939 r. Niemcy zamordowali dziesiątki Żydów, którzy przechodzili przez uszkodzony most”.

Wtedy odsłonięto jedynie postument z tablicą przewidującą, że w dalszej przyszłości zostanie ona osłonięta drewnianą budowlą w stylu sławkowskim. Do dzisiaj tego elementu nie wykonano.

Spis ludności przeprowadzony przez okupanta 23 grudnia 1939 roku wykazał, że na 7801 mieszkańców: Polaków było 6817, Niemców - 12, Rusinów (Ukraińców) - 5, Czechów - 4 i Żydów - 960.

Już we wrześniu 1939 roku terror okupanta dotknął ludność pochodzenia żydowskiego. W pierwszych dniach września 1939 roku na Koźle (dzielnica Sławkowa) zamordowano około 80 Żydów, których ciała wrzucono do dawnego szybu. Do połowy września 1939 roku powróciło z ucieczki 80% Żydów sławkowskich, a ponadto pozostało w Sławkowie kilkanaście osób z innych miejscowości. 10 października 1939 roku zorganizowano tzw. Komitet Żydowski, podlegający kierownikowi Gmin Żydowskich z Sosnowca. Komitetem kierowała Rada Starszych. W grudniu 1939 roku Żydzi sławkowscy otrzymali subwencję z funduszy „Jointu” umożliwiającą im uruchomienie kuchni dla biednych i bezrobotnych, z której korzystało ponad 300 osób. Dla biednych zakupiono odzież i opał. Komitet Żydowski zorganizował

też robotników (ponad 300 osób) do pracy przymusowej przy porządkowaniu urzędów i instytucji, odśnieżania ulic, torów kolejowych i placów, rozładunku i załadunku. Prace te do 1941 roku wykonywano częściowo odpłatnie, co pozwoliło z uzyskanych funduszy organizować dla ludności żydowskiej akcje pomocy zimowej oraz udzielania zasiłków dla rodzin osób skierowanych do obozów.

Od 5 grudnia 1940 roku wszelkie nieruchomości żydowskie zostały przejęte przez Grundstuckgesellschaft. 28 października 1940 roku do obozu pracy w Gepperstorf deportowano 50 osób w wieku 18-55 lat. W 1941 roku utworzono sławkowskie getto w obrębie ulic: Kilińskiego, Kościuszki, Kwartowskiej i Podwalnej, przemieszczając jednocześnie zamieszkałych tam Polaków, pozostawiając jedynie gospodarzy-rolników. Po likwidacji getta część budynków przy ulicy Kościuszki zburzono. Teren getta był strzeżony przez żandarmerię i specjalny oddział SS. Żydzi zmuszeni byli do noszenia na odzieży Gwiazdy Dawida. W getcie zorganizowano „szopy”, gdzie Żydzi zatrudnieni byli w warsztatach krawieckich, szewskich i stolarskich. „Judenrat” zorganizował milicję żydowską, która egzekwowała dyscyplinę pracy i wykonywała rozporządzenia okupanta. Z końcem 1942 roku na placu przy ulicy Kilińskiego nastąpiła selekcja Żydów ze sławkowskiego getta. Młodych wiekiem wywieziono do obozów w Zagłębiu i w Niemczech, a starszych umieszczono w browarze. Z browaru przeprowadzono ich na stację kolejową w Bukowni, gdzie prawdopodobnie zlikwidowano starców i chorych. Pozostałych przy życiu wywieziono pociągiem, wraz z Żydami strzemieszycyckimi i dąbrowskimi do getta w Sosnowcu. W 1943 roku wraz z mieszkańcami getta będzińskiego specjalnym transportem „Będzin-Sosnowiec” wywieziono ich do Oświęcimia. Tylko nielicznym udało się przeżyć straszną nawałnicę hitlerowską.

Niektórzy więźniowie obozów koncentracyjnych będący wówczas młodymi ludźmi przeżyli holokaust. Kilku Żydów ocalało życie dzięki polskim mieszkańcom Sławkowa. Znany jest też przypadek, że jeden z żydowskich milicjantów uratował życie młodej Żydówce, której po odejściu transportu pomagała Jadwiga Niepielska.

Na tym kończy się historia Żydów mieszkających w Sławkowie. Czytelników na pewno interesuje jakie pamiątki po Żydach pozostały w Sławkowie. W Muzeum Regionalnym Miejskiego Ośrodka Kultury jest stała ekspozycja pamiątek żydowskich pt. „Fragment historii Żydów Sławkowa”, które zachowały się u mieszkańców tego miasta. Są to zdjęcia, księgi z bożnicy, dokumenty dotyczące mieszkańców gminy w Sławkowie, portrety Żydów namalowane przez sławkowianina Henryka Krupińskiego.

Zachowany jest budynek synagogi. Władze niemieckie w czasie okupacji przeznaczyły go na cele magazynowe. Po odzyskaniu niepodległości pełnił różne funkcje. Obecnie znajduje się w prywatnych rękach. Na budynku wmurowana jest tablica w języku polskim i hebrajskim o treści: „W BUDYNKU TYM DO CZASU NIEMIECKIEJ OKUPACJI MIEŚCIŁA SIĘ SYNAGOGA ŻYDÓW SŁAWKOWA”.

Drugim obiektem, który zachowany jest w dobrym stanie jest cmentarz żydowski.

המצודה העתיקה (ה"זאמק") בסלבקוב
The old fortress (the Zamek) at Sławkow

Historię Żydów sławkowskich autorzy oparli o wydaną w 2001 roku pod redakcją profesora Feliksa Kiryka monografię pt. „Dzieje Sławkowa”. Jest to dzieło zbiorowe, a dzieje diaspory żydowskiej znajduje się w rozdziałach opracowanych przez dr podpułkownika Zbigniewa Matuszczyka oraz dr Stanisława Orłowskiego, a także ocalałą dokumentację znajdującą się u autor-ki tego artykułu.

W 1789 roku Sejm Czteroletni podjął uchwałę o konfiskacie dóbr biskupich i klasztornych. Po pięciuset latach rządów biskupów krakowskich Sławków dołączył do grona miast królewskich, został włączony do powiatu i województwa krakowskiego. Sławkowianie po raz pierwszy w historii swojego miasta stali się pełnoprawnymi obywatelami.

Miasto w 1790 roku liczyło 1467 mieszkańców - wyłącznie narodowości polskiej. Należy tutaj zaznaczyć, że do 1790 roku w Sławkowie nie mogli osiedlać się Żydzi, gdyż w miastach biskupich istniał wyraźny zakaz. Po 1790 roku Żydzi zaczynają przybywać do Sławkowa. W 1820 roku Sławków zamieszkiwały 2003 osoby, w tym 21 narodowości żydowskiej, które jednak w następnym roku zostały zmuszone do opuszczenia granic miasta. Dla porównania - w 1865 roku, w powiatowym mieście Olkuszu żyło tylko 2004 ludzi, w tej liczbie 1014 Żydów i 900 chrześcijan.

Dekret carski z 5 czerwca 1862 roku zrównywał ludność żydowską w prawach i obowiązkach z ludnością chrześcijańską. Odtąd ograniczenia dotyczące osiedlania się Żydów przestały obowiązywać. Już w 1865 roku rosyjskie statystyki podają, że w Sławkowie żyło 2618 chrześcijan i 64 osoby narodowości żydowskiej. Dwadzieścia pięć lat później, w 1890 r. - ten sam stosunek zaznaczył się w liczbach 3502 i 246.

Sławkowscy Żydzi w pierwszych latach swojej obecności w osadzie stanowili zwartą grupę i dopiero na początku XX wieku otwarli się na bliższe kontakty z chrześcijanami. Nastąpiło to za sprawą handlu i rzemiosła, jakim się parali. Ale wtedy nawet znamienita ich większość należała do ludzi ubogich, nie odbiegających stanem posiadania od chrześcijańskich współobywateli. Wydaje się, że był to podstawowy czynnik skutecznie eliminujący wszelkie napięcia społeczne między obu społeczeństwami.

Samodzielną gminę żydowską powołano w Sławkowie w pierwszych miesiącach 1904 roku, dawniej Sławków należał do gminy wyznaniowej w Olkuszu. Pierwszym rabinem został wybrany Szulim Zajac, który urząd kapłana piastował do śmierci tj. do dnia 27 listopada 1928 roku. Oprócz niego gmina zatrudniała i opłacała rzeźnika, sekretarza, kantora, posługacza bóżnicy i grabarza. Już w 1893 roku sławkowscy Żydzi nabyli przy ulicy Kilińskiego Nr 10 obszerny plac (powierzchnia placu wynosiła 21 przętów) z zamiarem wzniesienia świątyni.

Bożnica została wybudowana kosztem społeczeństwa żydowskiego osady Sławków w 1896r. wartość, której według aktu asekuracyjnego wynosiła 43.920 zł."

W niedługim czasie po urządzeniu bożnicy, wybudowano rytualną łaźnię, „na placu graniczącym się z bożnicą. Wybudowana na 1/6 części niepodzielnej realności po b.p. Dawidzie Watenbergu przy ul. Rynek 6, nabyta z wpłaconej sumy przez pana Mordke Szajna.

Wraz z trwałym osadnictwem Żydów w Sławkowie, pojawiła się potrzeba posiadania przez nich własnego cmentarza „kirkutu”, potocznie nazwanego przez ludność Sławkowa „kierkowem”. Został on założony w 1907 roku przy drodze wiodącej ze Sławkowa do wioski Krzykawka na dwóch morgach ziemi kupionej od właściciela dóbr Krzykawka. Cmentarz, pomimo, że formalnie był własnością gminy żydowskiej w Sławkowie, znajdował się na gruntach gminy Bolesław (i tak jest do dzisiaj). Obok cmentarza wybudowano murowany domek przedpogrzebowy i dom mieszkalny dla stróża, składający się z dwóch ubikacji, poczekalni dla przybyłych z pogrzebem. Wspomniane budynki wybudowano kosztem Gminy Wyznaniowej Żydowskiej, wartości 4 250 zł. Z czasem całość ogrodzono. Staraniem pana Dawida Lancmana w 1966 roku dokonano remontu ogrodzenia cmentarza i zamontowano żelazną bramę.

Do znanych rodów żydowskich, żyjących i działających wówczas w Sławkowie można zaliczyć m.in. rodziny: Scheinów (Szajnów), Zajaców, Rozenbergów, Cymermenów, Słomnickich, Szykmanów, Grosfeldów, Laksów, Testylerów, Lancmanów, Wiślickich, Libermenszów, Watenbergów. Już w 1903 roku handlem w Sławkowie trudniło się 79 osób, w tym 53 Żydów.

Po śmierci rabina Szulima Zajacę, ślubów udzielał Josek Lederman, który sprawował funkcję duchownego gminy. Następnym rabinem Gminy Żydowskiej został wybrany w 1931 Boruch Hepner. Boruch Hepner pozostał na tym stanowisku do końca istnienia okręgu bożniczego w Sławkowie, czyli do wysiedlenia Żydów przez okupanta niemieckiego. Sekretarzem gminy był początkowo Icek Berek Makowski (dziadek pana Arie Ben Tova), a następnie od roku 1931 syn jego Mendel Makowski. Przewodniczącym Zarządu Gminy był Gutman Libermensz.

Miejscowi Żydzi trudnili się rzemiosłem i handlem, a kilku było fabrykantami. W Fabryce Braci Schein pracowało około 150 robotników, urzędników i majstrów żydowskich. Handlarze żydowscy zajmowali się też dostawami do fabryki oraz dystrybucją jej wyrobów.

Sławkowscy Żydzi organizowali własne towarzystwa samopomocowe. Najuboższym pomocy materialnej i finansowej udzielało Towarzystwo Charytatywne oraz bezprocentowa Kasa

Zapomogowo-Pozyczkowa „Gemilut-Chesed”, która w kwietniu 1939 roku posiadała aktywa wynoszące 22 tysiące złotych. Kasę wspierali bracia Schein oraz ich żydowscy pracownicy, a także rodziny Bimke, Wiślicy i Rechnicowie. Bracia Schein finansowali również w znacznym stopniu Gminę Żydowską i byli opiekunami całej społeczności swych rodaków. Syjonistom ufundowali bibliotekę, która dysponowała księgozbiorem z literaturą umożliwiającą zapoznanie się z warunkami życia i gospodarką rolną w organizowanych w Palestynie „kibucach”. W Sławkowie działał też Związek Robotników Żydowskich.

Icek Berek Makowski prowadził podstawową szkołę talmudyczną (cheder), w której zajęcia odbywały się w każdy piątek. Dzieci żydowskie uczęszczały także do szkoły powszechnej wraz z dziećmi polskimi. Młodzież uczyła się również w szkołach średnich Sosnowca i Olkusza. Niezamożnym uczniom szkół średnim bracia Schein opłacali czesne i fundowali odzież. Organizacja „Poale Syjon” prowadziła wspólnie z „Hanoar Hatsioni” kolonie dla młodzieży w Działoszycach.

Dla dzieci żydowskich, których językiem domowym był „jidisz”, bracia Schein utworzyli szkołę elementarną, w której uczono je języka polskiego, chcąc umożliwić im naukę w szkołach średnich.

W 1934 roku w samorządzie gminnym Sławkowa zasiadało czterech Żydów. Trzech z nich było członkiem „Poale Syjon”, a jeden reprezentował miejscowych chasydów.

Na podstawie „Księgi adresowej Polski” z 1930 roku, ze strony z nagłówkiem „województwo kieleckie” można poznać zawody i dziedziny życia, w których znaleźli swoje miejsce Żydzi. Pochodzenia żydowskiego był jedyny w tym okresie lekarz dentysta - Glikson.

חונת האנדרטה ליד הגשר בסלבקוב. מימין לשמאל: ראש עיריית סלבקוב דאָ, יוזף ניודנא וד"ר אריה בן-טוב ז"ל.
The inauguration of the monument by the bridge in Sławkow. Left to right Dr. Arie Ben-Tov and Josef Niewdana

Robotniczego Stowarzyszenia Wychowania Fizycznego „Gwiazda”, założonego w Warszawie przed pierwszą wojną światową. Odbywały się też imprezy kulturalne dla ludności żydowskiej.

Stosunki między Polakami i Żydami układały się poprawnie. Ożywienie handlowe także było ich zaletą. Wyciągnęli Sławków z zastoju gospodarczego. Nie byli społecznością zamkniętą. Często angażowali się w sprawy miasta. Przykładem może być uczestnictwo Żydów w utworzenie w dniu 12 listopada 1905 roku tzw. „Republiki Sławkowskiej”, gdzie na odpowiednim dokumencie z podpisami obywateli miasta Sławkowa widnieją podpisy między innymi: A. Rozenberg, Fiszel Cymerman, Izrael Słomnicki, Szlama Szykman, Najbergier, Rubin Grosfeld i inni. Wiele rodzin polskich przyjaźniło się z rodzinami żydowskimi.

Stanowisko sekretarza Gminy Wyznaniowej miało już swoje tradycje. Od szeregu lat znajdowało się w rodzinie Makowskich. Początkowo, jak już wspominaliśmy, sekretarzem był Icek Berek Makowski, później przez krótki okres, starszy syn Majer Makowski, a od 1931 r. do końca był Mendel Makowski.

Taki stan stosunków zastaje druga wojna światowa. Niemcy zajęli Sławków w poniedziałek 4 września 1939 roku. Na Rynek wjechali uzbrojeni w broń maszynową motocykliści, a za nimi wkroczył do miasta oddział piechoty złożony z 15 żołnierzy. W dniu 5 września 1939 roku wojska 5 armii pancerniej zajęły Olkusz i wkrótce cały powiat olkuski znalazł się pod okupacją niemiecką. W pierwszych dniach września 1939 roku rozpoczęła się i wśród społeczeństwa żydowskiego tzw. „ucieczka” i większość Żydów opuściła Sławków.

Dnia 3 września wkroczyło wojsko niemieckie do Sławkowa. Istniejący w Sławkowie most na rzece „Biała Przemsza” został przez ustępujące wojsko polskie wysadzony w powietrze. Fakt ten miał fatalne skutki dla Żydów powracających z „ucieczki” i przechodzących przez zwalony most.

SLAWKOW

List z Malmo - Szwecja

Zaglembie World Organization, Szanowny Pan Abraham Green

"...Gratuluje, ze udalo Wam sie dostac ulice w Tel-Avivie- "Kehilat Zaglembie". My, Zaglebianie na obczyźnie jesteśmy bardzo dumni z tego.

W Gazecie Zagłębia nr 11 przeczytałam, że w nr 12 opisacie nasze miasteczko, Sławków. Posyłam krótki opis Sławkowa i odbitki fotografii ze Sławkowa. Na jednej, z 1940 roku Żydzi z opaskami pracują dla Niemców. Pierwszy z prawej to mój ojciec, Chaim-Szlomo Imerglik, przy nim stoi pan Dafner.

Druga odbitka to cmentarz Sławków-Strzemieszycy, odnowiony w 1966 roku przez mojego krewnego, Daniela Landsmanna.

Posyłam serdeczne pozdrowienia dla Zagłębian i życzę Wam Szalom."

Imerglik-Zosia Beitn

Zosia Beitner -

Osada Sławków

Jako sławkowianka chcę napisać parę słów o Sławkowie.

Otóż ja jestem Zosia Beitner, urodzona w 1927, starsza córka Chaima-Szlomy i Rajzli Imerglik w Sławkowie. Moja młodsza siostra, Chanusia była o dwa lata młodsza.

Sławków był małym żydowskim miasteczkiem; żyło i pracowało do 1939 roku jak setki takich miasteczek w Polsce. Mieliśmy żydowską Gminę, rabina, bożnicę i cmentarz wspólnie ze Strzemieszycami.

Fabryka Braci Schein zatrudniała mieszkańców miasteczka i okolicy. Związki zawodowe decydowały o liczbie zatrudnionych Żydów, praktykując i u nas numerus clausus.

Mój ojciec, Chaim-Szlomo pracował w fabryce Braci Schein jako plac-majster. Największa część żydowskiej ludności żyła z rzemiosła i drobnego handlu.

Tak samo jak w setkach żydowskich miasteczek, młodzież należała do popularnych syjonistycznych i socjalistycznych organizacji.

Ja sama otrzymałam pozwolenie od moich rodziców i należałam do Hanoar Hacijoni. Do dzisiejszego dnia pamiętam wiersz Ch.N. Bialika "Di schichte sztut", który wtedy deklamowałam.

W czerwcu 1939 skończyłam szóstą klasę szkoły powszechnej i zostałam zapisana do Gimnazjum Furstenbergów Będzinie. 1 września wybuchła wojna. U nas, w Sławkowie, w

pierwszym tygodniu wojny niemieccy żołnierze strzelali do powracających z ucieczki do domu. Most na rzece Przemszy był wysadzony. Przy prowizorycznym przejściu stali polscy łobuzi i palcami pokazywali Niemcom: "to Jude, to Żyd!"

Niemcy do tych wskazanych im Żydów strzelali i wrzucali ich ciała do Przemszy, która zmieniła kolor wody na czerwony. To

הכניסה לבית הקברות היהודי בסלבקוב

The entrance to the Jewish cemetery in Sławkow

były w Sławkowie pierwsze niewinne ofiary.

W czerwcu 1942 Sławków został "Judenrein". Niemcy zrobili selekcję na placu. Grupę pracujących u Skopka wysłano do fabryki blacharskiej w Strzemieszycach. Ja z ojcem byliśmy w tej grupie. Moja młodsza siostra, Chanusia, miała tak zwany dobry wygląd i schowała się u znajomej sąsiadki, która jednak wskazała ją Niemcom: "to jest Jude!" Moja mamusia z siostrą zostały wysłane z pozostałą grupą do Auschwitz.

Po roku pobytu w Strzemieszycach kolej przysłała i na tę miejscowość. 23 czerwca 1943 zostaliśmy otoczeni przez Niemców i Volksdeutsche. Zdolnych do pracy wysłali do łagrów, a resztę do Auschwitz.

Ja byłam schowana z małą grupą u Polaka, ale po dwóch dniach sami oddaliśmy się w ręce Niemców. Niemcy i Volksdeutsche zaczęli wystrzeliwać grupy, które pozostały. Zabili już 20 osób, gdy w międzyczasie nadeszła nowa grupa i w zamieszaniu ja przeszłam do grupy dzieci i nas wysłali do sierocińca w Będzinie.

Z Dulagu w Sosnowcu zostałam wysłana do obozu przymusowej pracy Rejesdorf. 8 maja 1945 zostałam oswobodzona w kaciecie Kratzau.

Ojciec mój został wysłany do Blechamer. W styczniu 1945, po marszu śmierci, znajdował się w Buchenwaldzie. Z opowiadań znajomych wiem, że został tam zastrzelony dwa tygodnie przed oswobodzeniem.

Ja, Zosia Beitner z domu Imerglik ze Sławkowa sama przeżyłam.

Teraz mieszkam w Malmo w Szwecji i przy sposobności przesyłam serdeczne pozdrowienia dla wszystkich sławkowian, gdzie tylko się znajdują.

Szalom, Lehitraot. Mój adres: Zosia Beitner-Imerglik, Branteviksg 5 A Malmo. Sweden.

Mój telefon; 0046- 40-973649.

Feliks Lipman bl.p.

W ostatnich dniach sierpnia 2002 roku otrzymaliśmy wiadomość o tragicznej śmierci przewodniczącego Gminy Wyznaniowej Żydowskiej w Katowicach, p. Feliksa Lipmana. Zagłębie podlega działalności katowickiej Gminy. Związek Żydów Zagłębia złożył Zarządowi Gminy Wyznaniowej Żydowskiej w Katowicach pisemne, oraz telefoniczne kondolencje.

Marszałkowi Województwa Śląskiego
Prezydentom i Burmistrzom Miast
Zagłębia,

Ich Zastępcom, Radnym, oraz wszystkim
pracownikom

składamy gratulacje z okazji wyborów i
życzymy owocnej pracy.

Związek Żydów Zagłębia

Memory in Mortar

As time crumbles death buildings, we must remember not only the past, but the future.

By Sigmund Strochlitz

On a cloudless, windless morning in September 1943, the Nazis surrounded the Jewish ghetto in my town of Bendzin, Poland, and there was no way out. The world outside the ghetto, hostile or at best indifferent, would offer us no hope.

More than 600 years of Jewish history in Bendzin was coming to an end.

We sensed it, and there was nothing that we could do about it. We were alone trapped, defenseless, and we knew it.

On that day my father spoke to me for the last time. "Stay alive. There is a world despite what you see here. There is humanity out there. I will probably not share in that world with you. do your utmost to survive and create new life that will bring me alive."

On that fateful day. I became a prisoner on the planet Auschwitz. As Elie Wiesel has expressed it, Auschwitz was a creation beside creation. Nazi S.S. men and women substituted themselves as God.

In the concentration camp I saw smoke coming out of the crematory and still did not believe it. I saw chimneys vomiting clouds of burning human flesh, and everything in me was invaded by darkness. I touched air contaminated with the smell of human flesh but still did not believe it. I walked on ashes of people who had been alive that morning and did not feel it. I was told that I was dead... And perhaps I was.

In a dairy kept by sonderkommando (prisoners who were assigned to burn corpses), a carpenter named Wernik reported the following: "In September 1943, transports from Bendzin[my city] were arriving daily. The people were driven to the gas chambers." The old rabbi of my town was one of them. Sensing these were the last moments of their lives, he urged everyone to sing and dance and face death as the highest achievement in life, for *kiddush ha-shem*, as sanctification of God.

I was liberated in April 1945, came to the United States in 1951, and moved to New London in 1956. Here I felt that I would be able to rebuild my shattered life, raise a family, contribute to the welfare of my adopted country, and in a small way pay for the privilege of becoming an American. I dreamed of a bright future and knew I would turn those dreams into reality.

Now, after all these years, what am I to make of the controversy concerning the preservation of the concentration camps at the

Auschwitz-Birkenau complex? buildings and artifacts at Auschwitz-Birkenau have deteriorated naturally. According to a recent article in the Wall Street Journal, some people do not want to touch or restore anything at all. Others want to restore portions of the camps to look like they did during World War II.

Survivors, in particular, face difficult issues. should we resign ourselves to the fact that rain, snow, sleet, insects and other natural elements and processes will cause the few remaining barracks, the ruins of the crematoria, and the other structures and artifacts to deteriorate and collapse into dirt and rubble? Or should we urge the restoration of these monuments of our despair?

I believe that it is our obligation to ensure that future generations walking into Auschwitz will be emotionally touched. Heaps of our rubble will not have the impact of lines of fence posts and barracks at Birkenau filled with rows of wooden bunks with small spaces like the ones into which eight inmates were crammed each night, unable to turn.

I am not concerned with the fact that Holocaust-deniers will criticize restored barracks. The deniers irrationally reject all evidence of any nature, and thankfully, their assertions are rejected by serious people, who know that dark, deep-seated hatred makes them blind.

Auschwitz is not an archaeological ruin. It is consecrated ground and has vital lessons to teach. These lessons are hard enough to teach now, with a few structures and artifacts to help guide us. How can we hope to teach them in the future if the fence posts, guard towers, barracks and piles of prisoners' shoes are reduced to dust?

What have we learned from the Holocaust? Are we less indifferent and more humans? Are we prepared to stop hate campaigns. to protect the vulnerable, to rescue the victims? Piles of human hair and mounds of battered suitcases force us to picture the people who were murdered and confront those questions.

Auschwitz must be preserved for future generations. Letting all of Auschwitz decay naturally would eventually minimize the memory of the murder of 11 million people, 6 million of them Jews. We must remember them, their lives and their deaths, and we must use that memory to help build a better world.

The article was published at the Internet -TheDay.com - on October 2002.

הדלקת נרות לזכר 6 מיליון קדושים שנספו בשואה. מדליקים: שמעון סליבקה והנכדים: רבקה וליאור בושי. - Candle lighting on memorial day in memory of 6 million lost in Holocaust. Left to right: Simon Slivka with grandchildren Rebecca and Leor Boshi

הכנה ליום הזיכרון בבית העלמין של ארגון זגלמביה בטורונטו. עומדים: שמעון סליבקה וקלמן פילץ - Preparation for Candle Lighting Ceremony, on Memorial day, between Rosh Hashna and Yom Kipur

Information

Personal Commemoration

we remind you that in the Commemoration Valley in the Modiin Memorial Site, there are still places left for personal commemorations of family members that were killed in the

holocaust. One engraved line of commemoration in black marble cost 150\$. Those who wish to commemorate their beloved ones can contact the organization.

Jewish communities that exist no longer

The Israeli ambassador to Poland, Prof. Shewach Weiss, who arrived from Warsaw especially for the ceremony, spoke emotionally about Polish Jewry that no longer exists. He said that there were more than one thousand Jewish communities in Poland. A total of about three and a half million Jews lived in Poland in the communities of Bendzin, Sosnowiec, Katowice and many other, and now there are almost none: there are about three thousand Jews in Poland today.

The terrible thing is the void, said Shevach Weiss who praised the mayor and all those working to commemorate the great Polish Jewry which once existed and is no longer.

אנשי השגרירות הפולנית בישראל בטקס קריאת רחוב ע"ש קהילות זגלמביה
Polish Embassy Staff at the street naming ceremony

Contribution to the Establishment of the State of Israel

Zaglambe Jewry made a significant contribution to the establishment of the State of Israel, said the chairman of the Zaglambe World Organization, Abraham Green, who noted that its pioneers were among the founders of many settlements prior to the establishment of the State of Israel, sons and daughters of Zaglambe participated in the battles of the War of Independence and most of the Holocaust survivors from Zaglambe emigrated to Israel.

There were about one hundred thousand Jews lived in the towns and villages of Zaglambe, an industrialized region with mines and steel mills, centered in the two large cities of Bendin and Sosnowiec, added Abraham Green when describing the nature and essence of the region's Jewish community.

Green thanked Mayor Huldai and city council chairman Mazar for commemorating Zaglambe Jews in an appropriate and honorable way.

During the ceremony, the narrator, Amikam Gurevitz read from Bialik's works, and the singer Ora Zitner sang from the songs written by the poet, who lived in Sosnowiec where he was a teacher for a time. Zitner also sang the song "Ofen wag schtait a boim" in Yiddish.

At the end of the moving ceremony, the street sign was unveiled.

Kehylof Zaglambe Street

A concentration of Jewish communities in a rich area with mines and industries in south-western Poland.

The following were given the honor to removing the veil: Ron Huldai, rabbi Israel Meir Lau, Dr. Meciej Kozlowsky, Profes, Shewach Weiss, Miki Mazar and members of the organization : Naftaly Feder, Tushia & Shalom Herzberg, Izi Grüengras and Abraham Green.

Articles in Hebrew

- < Alter Welner : *The Jewish Community of Slawkow*
- < Nily Ben-Ari & Yochanan Ben-Yakob : *A Kingdom of Priests, A Nation of Holy - Kibbutz Ovadia in Slawkow*
- < Benq Gilad : *Pride of the survivors (a letter)*
- < On Saked (Kantor) : *Zaglambe Jews moved around like proud peacocks (a letter)*
- < Menachem Sharon : *Remember! (a letter)*
- < Yechiel Szeintuch : *Katzetnik 135633 - A Series of Dialogues with Yechiel Di-Nur = a book review*
- < *A Blaze from Within - The Diary of Fela-Szeps - The Greenberg Forced Labor Camp, Bela Guterman(ed.) = a book review*
- < Adina Bar-El, *When I Grow up I Will Make Aliya...- The 'Tarbut' Network in Poland and its Children's Periodicals = a book review*
- < Zvi Eichenwald : *There is No Greater Victory and No Greater Vengeance - writings inspired by a visit to Poland with a group of high school students*

Table of Content

- < *An Honorable Man - writings in honor of the late Shaul Sternfeld, by Abraham Green*
- < *It Has Been a Year that We Miss You - writings in honor of the late Profs. Nathan Goldblum, by the family*
- < *You Were All that Was Left of the Family - writings in honor of the late Abraham Rogowsky, by his niece Minga Zamzlig (Kurzfeld)*

Articles in Polish

- < Josef Niewdana & Elizabeta Pietrzyk : *The History of the Jews of Slawkow*
- < *In Memory of Shaul Sternfeld, by Anna Zwiakowska*
- < Zosia Beitner - Imerglik : *Slawkow*

Articles in Yiddish

- < Edzia-Judith Zur (Lazanga): *"Surrounded by Wire Fences" (a poem)*

Greetings

October, 2002

To Zaglambe World Organization:
Mr. Abraham Green,

Today is a great day and special day for Zaglambe Jewry worldwide.

We are so proud of you and the organization on this historical achievement of having a street named ,for all of us, in Israel.

ISHAR KOACH!

The Fraternal Order of Bendin-Sosnowice, New-York

Greetings

To the Zaglambe Society of Israel:
Dear Mr. Abraham Green;

On behalf of myself ,Manor Travel and Simon Slivka we would like to congratulate you on your work on establishing a street in Israel called after our society "Zaglambe" in Tel-Aviv.

It will be a pleasure one day to be able to bring a group to Zaglambe St. to show it off.

Once again thank you and good luck on your ceremonies on your opening the street.

Sincerely yours,

Stanley Lupka - Manor Travel

הענקת זרים לראש עיריית ת"א רון חולדאי וליו"ר מועצת העיר עו"ד מיקי מזר
Mayor of Tel-Aviv Huldai and Chairman of city council Miss Mazar

Kehylof Zaglambe St. - A new Videocassette

Zaglambe World Organization has produced a 45 minutes new videocassette of the street naming moving ceremony.

The cassette is translated to English (subtitles) and comes in PAL system.

The videocassette cost 30\$ including delivery fees.

To order, please send a check to - Zaglambe World Organization, 23 Frishman St, Tel Aviv 63561, Israel. Tel: +972-3-5270919

Dear Fellow Zaglemians,

This year marks 60 years since the annihilation of the Zaglambie Jewish communities. On August 1st, 1943, the fast day of Tishea Be'Av, the Germans encircled the ghettos in **Shrodola** and **Kamionka**, and all the Jews, men, women and children, old or young, healthy or sick, were sent to Auschwitz. Only a few were sent to work camps. At this stage the Germans could state that "Uber-Ost-Schlezia" was "Judenrein".

At the end of the war, it became clear that a small number of individuals from this community remained alive, "one person from one family and two from a town". Those who remained after the war took upon themselves the sacred task of perpetuating the Jewish community of Zaglambie and imparting the tradition of our families to our children and our grandchildren after us.

We, the survivors, made a promise and kept it. We have worked hard for this endeavor. As a result the Zaglambian communities are appropriately memorialized, this year they had the honor of being commemorated by a street being named after them.

On the other hand, we have not done enough to commemorate the communities in Zaglambie itself. The restoration of the old cemetery in Bendzin was temporarily halted with the sudden death of the Gemina's chairman in Katowice, Mr. Felix Lipman, may he rest in peace. This activity will be restarted in the coming spring.

However, this is not enough. We will try to work towards the commemoration of the Jewish communal institutions in Zaglambie by appropriate plaques or in all other ways. It appears now that there is a good chance for the success of this activity, according to the response from the local authorities in Zaglambie who, together with us, are planning events to commemorate that 60 years ago the Jewish communities in Zaglambie were destroyed.

This year we will organize a heritage tour to Poland, and to Zaglambie in particular, and the participation of all generations is welcome.

On another note; I call your attention to the fact that only a few people from the first generation and a few young people from the second generation do all the work related to the organization's activity. We veterans have to do more to involve the young people from the second and third generations in this work. We, the parents, have to motivate our children to be involved in all organization's activities. If our children and grandchildren continue after us with this activity we will have ensured that the appropriate commemoration of the Jewish community of Zaglambie and that our beautiful heritage will pass on from one generation to the next.

Abraham Green – Chairman of Zaglambie world organization

KEHILOT ZAGLEMBIE Street in Tel-Aviv

The City of Tel-Aviv commemorated the memory of the Jews of Zaglambie in a touching and impressive ceremony. This was done by naming a street, in the north part of the city, after the lost communities of Zaglambie with the participation of many people from the area, survivors and the remnants of the Holocaust and the members of the second and third generations. The ceremony took place on October 29, 2002 at the Ramat Hachyal School, near by the street.

The following were present at the ceremony: Ron Huldai, Mayor of Tel-Aviv-Yafo; Chief Rabbi of Israel, Rabbi Israel Meir. Lau; Polish ambassador to Israel, Dr. Maciej Kozlowsky; Israeli ambassador to Poland, Profs. Shevach Weiss; chairman of the city council, Micky Mazar; chairman of Zaglambie world organization, Abraham Green and many guests.

Yad Vashem (A Memorial) in Tel-Aviv

"We wish to place in Tel-Aviv a memorial to the Zaglambie communities, center of Jewish life and creativity, by naming a street after them," said the Mayor, Ron Huldai. He also noted that these communities where thousands of Jews lived, women and men, workers and scholars, young children and students, rabbis and teachers, were full of life, hope and creativity and were destroyed by the Nazi tyrant.

A complete life has been lost. We wish to place a memorial and call at least one road of life, a sign of life for all those who perished during the holocaust.

"This street joins a list of streets in Tel-Aviv that commemorate the Jewish communities destroyed in the Holocaust so that they will be

passed on to the following generations as a sacred testament to remember and live, to construct a new life in the State of Israel, defend it and remember so that it will never happen again."

From the Depths

"From the depths comes the cry of the Jews of Zaglambie who were annihilated in the Holocaust," Rabbi Lau, Israeli Chief Rabbi began and noted that Zaglambie means "from the depths" in Polish.

"They, the Polish people" the Rabbi added, "spoke about depths of mines and quarries, but today we shudder as we hear the name, trembling from our depths for everything that happened there.

King David in the Psalms, called "from the depths I called you God" and this is like an allusion to this touching name – Zaglambie – from the depths - "von tiffen tiffen". No one, even people who were not there, can flee from this name, or from the horror arising from the name and the Jews of those communities who exist no longer. The rabbi later noted a few key personalities from the area such as the writer Yechiel Finer – Dinur (Katzetnik). He noted that he has a personal contact to this area, his father who was killed in the Holocaust was a candidate to be the rabbi of Dombrowa.

We do not forget. We remind the next generation of the sacred communities in Poland and in the world like Zaglambie, by calling a street after them. The mayor should be praised for this. "The name of the Zaglambie communities will be commemorated from now in the first Hebrew city and their sanctity will be with us forever and ever", the Rabbi said further.

יושבים בשורה הראשונה, מימין לשמאל: אברהם גרין, רון חולדאי, הרב ישראל מאיר לאו, פרופ' שבח וייס ומצייני קוזלובסקי

Sitting at the first row, left to right: Dr. Maciej Kozlowsky, Profs. Shevach Weiss, Rabbi Israel Meir Lau, Ron Huldai and Abraham Green.

אוסף התמונות של יהודי זגלמביה

המוזיאון באושוויץ הוציא לאור אלבום מהודר ובו אוסף תמונות יהודי זגלמביה אשר נמצאו באושוויץ. רוב התמונות הן של יהודי בנדין. לאלבום מצורף קטלוג מתאים בשפות: אנגלית ופולנית. חברי הארגון יכולים להזמין את האלבום והקטלוג במחיר של בין 30 ל \$40. כולל דמי משלוח.

לפרטים והזמנות ניתן לפנות לאולם הארגון הפתוח בימי ד' בערב.

הנצחות אישיות

אנו מזכירים כי במרתף ההנצחה שביד הזיכרון במודיעין נותרו עדיין מקומות להנצחה אישית של בני המשפחה שנספו בשואה. הנצחת שורה אחת חרוטה בשיש שחור עולה \$150. המבקשים להנציה את יקיריהם יפנו לאולם הארגון הפתוח מדי יום רביעי בערב וימלאו טופס עם הפרטים הדרושים.

דמי חבר

הפעילות הרבה של הארגון מחייבת הוצאות כספיות בלתי מבוטלות. הכיסוי הכספי העיקרי בא מדמי חבר העומדים השנה על 120 ש"ח. אנו מבקשים מכל חבר שטרם שילם את דמי החבר לעשות זאת בהקדם.

את דמי החבר ניתן לשלם:

- ← ישירות לחשבון הבנק - בנק לאומי - סניף 802 - רח' אלנבי, ת"א - לזכות "ארגון יוצאי זגלמביה" מס. חשבון - 98084/48. המשלם בדרך זו מתבקש לרשום את שמו וכתובתו כדי שנדע למי ולכן לשלוח קבלה.
- ← באולם הארגון (רח' פרישמן 23 ת"א) הפתוח בימי ד' אחה"צ.
- ← סלה הוברפלד - יהודה הנשיא 5, רמת-גן, 52376. טל: 6194390 - 03
- ← הדסה קנטור - רמת-גן. טל: 6775605 - 03
- ← שלמה גראור - חיפה. טל: 8360960 - 04
- ← צבי לנדאו - ת.ד. 4120 בת-ים, 59395. טל: 5067337 - 03

אולם הארגון

ביוני 1976 נחתם הסכם בין אגודת בית הכנסת "בית אל" מרחוב פרישמן 23 ת"א, באמצעות ועד המתפללים, לבין ארגון יוצאי זגלמביה. על פי ההסכם ניתנה לארגון רשות שימוש באולם הנמצא בהמשך עזרת הנשים בקומה שנייה, תמורת תשלום חד פעמי. בנוסף השקיע הארגון כספים רבים כדי לשפר את הגישה למקום וכן כדי להפכו מקום נוח ונעים למפגשי חברי הארגון. הארגון שילם להנהלת בית הכנסת, מעת לעת, תשלומים עבור חשמל, טלפון, חניה וניקיון.

לפני כשנה פנה ועד בית הכנסת לארגון בדרישה לתשלום שכר חודשי גבוה עבור השימוש באולם. כל הניסיונות להתפשר עם ועד בית הכנסת עלו בתוהו. ועד בית הכנסת הגיש תביעה משפטית נגד הארגון. במשפט ייצגה עו"ד ענת גרין-פנחס את הארגון והצלחה להשיג הסכם פשרה לפניו תשמר לארגון זכות החזקה והשימוש באולם ללא כל תשלום נוסף, למעט חשבונות חשמל, מים, טלפון וניקיון. כמו כן כל עוד יתאפשר הדבר, מבחינת קופת הארגון, יתרום הארגון מדי שנה תרומה צנועה לבית הכנסת.

הנהלת הארגון וחבריו מודים לעו"ד ענת גרין-פנחס על ניהול המשפט מטעם הארגון ותוצאותיו המוצלחות.

סיור שורשים בפולין - קיץ 2003

באוגוסט 2003 מתוכנן סיור שורשים בן 8-9 ימים בפולין מהם 4 ימים באזור זגלמביה. בעת ההייה במקום נבקר באתרים היהודיים השונים, נקיים טקסי זיכרון באתרי הנצחה שונים, במלאת 60 שנה לחיסול קהילות זגלמביה. כמו כן יינתן זמן חופשי לביקורים אישיים.

המעוניינים יפנו ל:

- ← אולם הארגון הפתוח מדי יום רביעי בערב - טל: 5270919
- ← אריאל - טל: 6358137 - 03 או 965594 - 054

Heritage tour to Poland - Summer 2003

A heritage tour to Poland is planned for the summer of 2003 to include 4 days in the Zaglambie region. While in the region, we plan to visit various Jewish sites such as cemeteries, some of which have been restored and some of which are in the process of restoration. We will visit various commemorative sites where we will hold memorial ceremonies to mark 60 years to the destruction of Zaglambie Communities.

Those interested should contact:

The Organization Hall on Wednesday evening Tel. 03-5270919, or Ariel Tel. 03-6358137, 054-965594

The Zaglambie World Organization is honored to invite you

**to Yom Hashoa Memorial Service
Yizkor for Zaglambie Martyrs**

the ceremony will take place on
April 29, 2003 16.00 hrs
at "Yad Hazikaron" in Modiin

תפילת אזכרה: החזן העולמי חיים אדלר
שירה ונגינה: מקהלת ביה"ס רמת החי"ל*
בניצוחו של גיל ויינטראוב
קטעי קריאה: בני הדור השני והשלישי
יוצאי זגלמביה, בני ביתם ואורחיהם מוזמנים
אוטובוסים לרשות הנוסעים יוצאים:
מתיא - תחנת רכבת ארלוזורוב, בשעה 14:45
מחיפה - על פי תיאום עם נציגי הנהלת הארגון בחיפה
דמי נסיעות ישולמו בכניסה לאוטובוס
* בית הספר רמת החי"ל שוכן ברחובות קס וקהילות זגלמביה

ארגון קהילות יוצאי זגלמביה

משרד החינוך התרבות והספורט מרכז ההסברה מחוז ת"א והמרכז

הננו מתכבדים להזמין

לעצרת זכרון לשואה ולגבורה ולטקס ההתיחדות עם קדושי זגלמביה

במלאת 60 שנה לחיסול הגטאות ביד הזכרון שביער מודיעין (בכניסה למבוא מודיעין) ביום שלישי, כ"ז בניסן תשס"ג 16.00 בשעה 29.4.2003

דברים ישאו: ח"כ זבולון אורלב - שר הרווחה

רניצ שלמה אהרונישקי - מפכ"ל המשטרה

מר אברהם גרין - יו"ר ארגון זגלמביה

We wish you all
Happy and Kosher Passover
Zaglambie World Organization

אנו מאחלים ליוצאי זגלמביה ולכל בית ישראל
חג פסח שמח וכשר!

מאחלים הנהלת הארגון ומערכת עלון זגלמביה

המערכת: אברהם גרין, אלתר ולנר, אנה צ'וויאקובסקה, יונה קוברקוטליצקי, הדסה קנטור
חנית רייטר-גיטלר, עריכה גרפית והדפסה: דפוס קוניאק

כתובת המערכת: ארגון קהילות יוצאי זגלמביה, פרישמן 23, ת"א 63561.
מס' החשבון של ארגון קהילות יוצאי זגלמביה: בל"ל 802 חש' 98084/48

Zaglambie World Organization, 23 Frishman St., Tel Aviv 63561, Israel
For contributions: Bank Leumi of Israel, Branch No. 802, account No. 98084/48